

Oslo med omnejd 2007

Studieresa med Skolhusgruppen

15-17 april
Kort information

Innehåll	sid
"Smukke tanker tenkes best i smukke rum" Annichen Hauan, Byggekunst 6/03	1
"Skolen - produksjonsenhet eller møtested?" Alf Howlid, Byggekunst 6/03	2
Flåtestad skole, Oppegård	4
Haugjordet ungdomsskole, Ski	5
Bakkelökke ungdomsskole, Nesodden	6
Oslo handelshøgskole - BI, Nydalen	8
Stav skole, Skedsmo	11
Kjeller barnehage, Skedsmo	13
Borgen nærmiljøcenter, Asker	14

SMUKKE TANKER TENKES BEST I SMUKKE ROM

Vi vet at den estetiske utformingen av omgivelsene påvirker våre tanker, følelser og adferd. Dette gjelder ikke minst for skolebygninger og skolens uterom. Arkitekturen, fargene og innredningen av skolen skal skape trivsel og læremiljø blant elevene. En pen og velholdt skole gir dessuten et viktig signal om hva samfunnet vektlegger og prioriterer. Når det skal bygges en ny skole eller en gammel skal renoveres, bør det derfor legges stor vekt på den estetiske utforming. At dette skjer, er dessverre ingen selvfølge.

SKOLEN I FORRIGE ÅRHUNDRE

Samfunnsforholdene og med dette også barns og unges oppvekstmiljø ble drastisk endret i løpet av det forrige århundret, og også i skolen ble det foretatt store forandringer. I stedet for skole hver annen dag ble det innført fem dages skoleuke, skoledagen ble forlenget – i dag tilbringer mange barn opp til åtte timer på skolen – , og antall obligatoriske skoleår økte fra syv til ni år. Mot slutten av århundret, i 1997, fikk grunnskolen en ny, spennende og fremtidsrettet læreplan. R97 innebar et brudd med den tradisjonelle klasseromsundervisningen, og forordnet nye fysiske rammer, både for tverrfaglig samarbeid og prosjektundervisning. Reformen innebar også at skolestart ble satt til seks år. Lek og fysisk aktivitet, både ute og inne, ble satt i fokus, og skolens uterom skulle fungere som undervisningsarena og møteplass under og etter skoletid. Skolen som lokalt kulturhus ble for første gang omtalt som et offentlig miljø i kulturmeldingen fra 1974. R97 understreket igjen at skolebygget også skal fungere som noe mer enn et undervisningssted. «Skolen ut i nærmiljøet og nærmiljøet inn i skolen» er et gjennomgangstema.

Likevel, gjennom hele det forrige århundret ble de aller fleste skoler bygget over den samme lesten – klasserom på 60 kvm, plassert enten på den ene eller på begge sider av en korridor og utstyrt med tavle og kateter. Skolegården ble utformet som synliggjort deres egne ideer – uten at dette nødvendigvis resulterte i en god skole. Felles for de to faggruppene er dessuten at den kompetansen som bygges opp, ofte er «privat», den deles ikke med andre. En god skole kan dessuten bare utvikles gjennom planlegging organisert som en prosess, med vekt på brukermedvirkning der også synspunkter og erfaringer fra elevene trekkes inn.

Skolesektoren har ofte brukt tidspress og dårlig økonomi som begrunnelse for mangel på ideutvikling ved nybygging. Dette er likevel ingen fullgod forklaring på den påfallende mangel på endring og nytenkning i skolebyggingen. Av de samlede kommunale ressursene brukes hele 30–40 % på skolen. Skolesektoren burde dermed representere mulighetenes og ikke begrensningsenes arena, også i forhold til utforming av skoleanleggene.

Det er naturlig at det tar tid før nye forutsetninger og krav gir seg utslag i praktisk politikk, også innenfor skolesektoren. Konstatismen i den fysiske utforming av skolemiljøet kan også forklares med tilnærmet fravær av samarbeid mellom ulike forvaltningsnivåer og fagmiljøer. Det å bygge og drive en skole som følger opp skole- og kulturpolitiske mål, kan ikke overlates til skolesektoren alene. Oppgaven er så kompleks at den fordrer et samarbeid på tvers av de tradisjonelle etatsgrensene både i fylkeskommunene og kommunene.

Det er fortsatt liten tradisjon for at pedagoger og arkitekter samarbeider når nye pedagogiske planer skal finne hensiktsmessige fysiske rammer. Planleggingen

skjer ofte i lukkede rom, og de to faggruppene arbeider isolert fra hverandre. Pedagogene har sine ønsker for hvordan en god skole skal være, mens mange arkitekter også har ambisjoner om å tegne et bygg som synliggjør deres egne ideer – uten at dette nødvendigvis resulterer i en god skole. Felles for de to faggruppene er dessuten at den kompetansen som bygges opp, ofte er «privat», den deles ikke med andre. En god skole kan dessuten bare utvikles gjennom planlegging organisert som en prosess, med vekt på brukermedvirkning der også synspunkter og erfaringer fra elevene trekkes inn.

NYE TRENDER

Norsk Form opprettet programmet «Skole og omgivelser» i 1998. Et av målene var å utvikle skoleanlegget som kulturhus med vekt på estetikk, funksjon og kvalitet. I regi av programmet er det opprettet to nettverk, et for utviklingen av morgendagens grunnskole og et for fremtidens videregående skole. Begge nettverkene skal arbeide med sammenheng mellom pedagogiske mål og den fysiske utforming av skoleanlegget. Her møtes representanter for skole, kultur og teknisk etat. Nettverkene fungerer som arenaer for erfaringsutveksling, kompetanseoppbygging, ideutvikling og legitimering av nytenkning. Det er også utviklet et nordisk nettverk.

I 1998 tok Utdannings- og forskningsdepartementet initiativ til opprettelse av en årlig skolebyggrpris. Sekretariatet ble lagt til Norsk Form. Prisen har fungert som en stimulans til utvikling av gode, estetiske og funksjonelle skoleanlegg. I 2000 ble det opprettet en låneordning for fylker og kommuner til nybygg og rehabilitering av eksisterende skoler. I tilknytning til ordningen er

det lagt en egen veiledningstjeneste til Læringsenteret.

Norsk Forms erfaring fra arbeidet med skoleanlegg er at det nå skjer en revolusjonerende endring i mange kommuner og fylkeskommuner. Skoler bygges uten korridorer og klasserom, men med auditorier der 60–80 elever kan få undervisning. Det bygges grupperom for 12–15 elever der det også legges til rette for individuell læring. Læreres arbeidsplass integreres i undervisningsarealene, og det legges vekt på utforming av gode møteplasser mellom brukergrupper. Disse skolebyggene er preget av åpenhet og fleksibilitet og muliggjør så vel tilpasset opplæring som tverrfaglig og prosjekttrettet undervisning.

Også innredning av skoleanleggene og kunstnerisk utsmykning er i ferd med å skifte karakter. Og endelig: Den første skolen som er plassert, planlagt og utført med med sikte på en funksjon som lokalt kultursenter, Flåtestad skole, er under bygging i Oppegård kommune.

ENDRINGSPROSESSEN MÅ VIDEREFØRES OG UTVIDES

Behovet for nybygg av grunnskoler vil trolig avta etter 2006. For videregående skoler har behovet vært avtagende fra 2001. Fortsatt vil det imidlertid være et stort behov for ombygging av eksisterende skoler. I Kvalitetsutvalgets innstilling, som ble lagt frem for undervisningsministeren i juni i år, forsterkes avskaffelse av klassebegrepet. Det understrekes at undervisningen skal foregå i små og store grupper med vekt på tverrfaglighet og fleksibilitet. Fysisk aktivitet skal få en større plass i skolehverdagen. Den kulturelle skolesekken innebærer at eleven i større grad skal oppleve profesjonell kunst og kultur. Men de

må skolens lokaler utformes for en slik undervisning og formidling.

Selv om myndighetene viser gode tendenser til nytenkning, er det fortsatt allfor mange skoler som bygges med utgangspunkt i gamle undervisningsformer. Og fortsatt gis ikke skolens uterom den prioritet som er nødvendig for å oppfylle målene i R97. Det som finnes av ressurser, går til skolebygget, og uterområdene blir uegnet både for undervisning, lek og fysisk aktivitet. Men noe skjer. Styrket innsats, årvåkenhet og nytenkning gir håp for de «nye rom for smukke tanker».

Ansvar for utbygging av skoler ligger i kommunene og fylkeskommunene, og det er disse som byggherre som tar den endelige beslutningen når det gjelder den kvalitative, funksjonelle og estetiske utforming av skoleanlegget. Arkitektene fungerer imidlertid som viktige premissleverandører for den politiske beslutningen på lokalt og regionalt nivå, og bidrar dermed til å påvirke sluttresultatet. Arkitekten kan dessuten være med på å påvirke planprosessen slik at de ulike brukergruppene blir trukket inn. Skoleanleggene er med på å prege oppvekstvilkårene for barn og unge gjennom en lang og vesentlig periode av deres liv. Derfor er det ønskelig at vi har oppgående og bevisste arkitekter som ansvar for ombygging av eksisterende skoler. I Kvalitetsutvalgets innstilling, som ble lagt frem for undervisningsministeren i juni i år, forsterkes avskaffelse av klassebegrepet. Det understrekes at undervisningen skal foregå i små og store grupper med vekt på tverrfaglighet og fleksibilitet. Fysisk aktivitet skal få en større plass i skolehverdagen. Den kulturelle skolesekken innebærer at eleven i større grad skal oppleve profesjonell kunst og kultur. Men de

Annichen Hauan

Annichen Hauan er prosjektkoordinator for programmet «Skole og omgivelser» i Norsk Form.

BEAUTIFUL SPACES PRODUCE BEAUTIFUL THOUGHTS

by Annichen Hauan, Norsk Form

The new school reforms of 1997, R97, entail breaking away from traditional classroom teaching, demanding a new physical framework for interdisciplinary sessions and project work. Schools are increasingly meant to function for the local community both inside and outside of school hours, the aim being to use school buildings as local cultural facilities.

Despite these new requirements, schools continue to be constructed around the same basic model, with classrooms and corridors around an empty tarmac yard. The lack of development was explained away by reference to time pressures and financial constraints, but as most municipalities in Norway spend 30–40 % of their total budgets on education, it was pressing to focus on schools as areas of possibility.

Building and running a school which fulfils the current political and cultural aims is a complex task, which requires the forging of new links between teachers and architects. Norsk Form established the programme «School and surroundings» in 1998, to develop the idea of schools as cultural buildings, and the same year the Ministry of education and research started awarding an annual prize for the best school building, aesthetically and functionally. At the moment school building is undergoing a revolution. Schools are planned with auditoria and group rooms rather than classrooms and corridors, there is a new focus on meeting places, openness and flexibility. There is still much to be done, but things are happening, and architects will be important participants in the process.

SMUKKE TÅNKER TENKES BEST I SMUKKE ROM

Vi vet at den estetiske utformingen av omgivelsene påvirker våre tanker, følelser og adferd. Dette gjelder ikke minst for skolebygninger og skolens uterom. Arkitekturen, fargene og innredningen av skolen skal skape trivsel og lærevilje blant elevene. En signal om hva samfunnet vektlegger og prioriterer. Når det skal bygges en ny skole eller en gammel skole renoveres, bør det derfor legges stor vekt på den estetiske utforming. At dette skjer, er dessverre ingen selvfølge.

SKOLEN I FORRIGE ÅRHUNDRE

Samfunnsforholdene og med dette også barns og unges oppvekstmiljø ble drastisk endret i løpet av det forrige århundret, og også i skolen ble det foretatt store forandringer. I stedet for skole hver annen dag ble det innført fem dages skoleuke, skoledagen ble forlenget – i dag tilbringer mange barn opp til åtte timer på skolen –, og antall obligatoriske skoleår økte fra syv til ni år. Mot slutten av århundret, i 1997, fikk grunnskolen en ny, spennig og fremtidsrettet læreplan. R97 innebar et brudd med den tradisjonelle klasseromsundervisningen, og fordret nye fysiske rammer både for tverrfaglig samarbeid og prosjektundervisning. Reformen innebar også at skolestart ble satt til seks år. Lek og fysisk aktivitet, både ute og inne, ble satt i fokus, og skolens uterom skulle fungere som undervisningsarena og møteplass under og etter skoletid. Skolen som lokalt kulturhus ble for første gang omtalt som et offentlig mål for kulturmeldingen fra 1974. R97 understreket igjen at skoleanlegget også skal fungere som noe mer enn et undervisningssted. «Skolen ut i nærmiljøet og nærmiljøet inn i skolen» er et gjennomgangstema.

Likevel, gjennom hele det forrige århundret ble de aller fleste skoler bygget over den samme lesten – klasserom på 60 kvm, plassert enten på den ene eller på begge sider av en korridor og utstyrt med tavle og kateter. Skolegården ble utformet som en asfalterten, og skolebyggene ble bare brukt til undervisning. Etter skoletid og i helger og ferier, det vil si 187 dager i året, sto de tomme. Hvordan var det mulig at utformingen av skolen ikke endret seg når alt annet var forandret? Hvorfor skjedde dette når skoleanleggenes formgivning hverken er «gudegitt» eller lovregulert?

Skolesektoren har ofte brukt tidspres og dårlig økonomi som begrunnelse for mangel på idéutvikling ved nybygging. Dette er likevel ingen fullgod forklaring på den påfallende mangel på endring og nytenkning i skolebyggingen. Av de samlede kommunale ressursene brukes hele 30–40 % på skolen. Skolesektoren burde dermed representere mulighetenes og ikke begrensningenes arena, også i forhold til utforming av skoleanleggene.

Det er naturlig at det tar tid før nye forutsetninger og krav gir seg utslag i praktisk politikk, også innenfor skolesektoren. Konservatismen i den fysiske utforming av skolemiljøet kan også forklares med tilnærmet fravær av samarbeid mellom ulike forvaltningsnivåer og fagmiljøer. Det å bygge og drive en skole som følger opp skole- og kulturpolitiske mål, kan ikke overlates til skolesektoren alene. Oppgaven er så kompleks at den fordrer et samarbeid på tvers av de tradisjonelle statsgrensene både i fylkeskommunene og kommunene.

Det er fortsatt liten tradisjon for at pedagoger og arkitekter samarbeider når nye pedagogiske planer skal finne hensiktsmessige fysiske rammer. Planleggingen

skjer ofte i lukkede rom, og de to faggruppene arbeider isolert fra hverandre. Pedagogene har sine ønsker for hvordan en god skole skal være, mens mange arkitekter også har ambisjoner om å tegne et bygg som synliggjør deres egne ideer – uten at dette nødvendigvis resulterer i en god skole. Felles for de to faggruppene er dessuten at den kompetansen som bygges opp, ofte er «privat»; den deles ikke med andre. En god skole kan dessuten bare utvikles gjennom planlegging organisert som en prosess, med vekt på brukermedvirkning der også synspunkter og erfaringer fra elevene trekkes inn.

NYE TRENDER

Norsk Form opprettet programmet «Skole og omgivelser» i 1998. Et av målene var å utvikle skoleanlegget som kulturhus med vekt på estetikk, funksjon og kvalitet. I regi av programmet er det opprettet to nettverk, et for utviklingen av morgendagens grunnskole og et for fremtidens videregående skole. Begge nettverkene skal arbeide med sammenheng mellom pedagogiske mål og den fysiske utforming av skoleanlegget. Her møtes representanter for skole, kultur og teknisk etat. Nettverkene fungerer som arenaer for erfaringsutveksling, kompetanseoppbygging, idéutvikling og legitimering av nytenkning. Det er også utviklet et nordisk nettverk.

I 1998 tok Utdannings- og forskningsdepartementet initiativ til opprettelse av en årlig skolebyggerpris. Sekretariatet ble lagt til Norsk Form. Prisen har fungert som en stimulans til utvikling av gode, estetiske og funksjonelle skoleanlegg. I 2000 ble det opprettet en låneordning for fylker og kommuner til nybygg og rehabilitering av eksisterende skoler. I tilknytning til ordningen er

Det lagt en egen veiledningstjeneste til Læringssektoret.

Norsk Forms erfaring fra arbeidet med skoleanlegg er at det nå skjer en revolusjonerende endring i mange kommuner og fylkeskommuner. Skoler bygges uten korridorer og klasserom, men med auditorier der 60–80 elever kan få undervisning. Det bygges grupperom for 12–15 elever der det også legges til rette for individuell læring. Lærernes arbeidsplass integreres i undervisningsarealene, og det legges vekt på utforming av gode møteplasser mellom brukergrupper. Disse skolebyggene er preget av åpenhet og fleksibilitet og muliggjør så vel tilpasset opplæring som tverrfaglig og prosjektert undervisning.

Også innredning av skoleanleggene og kunstnerisk utsmykning er i ferd med å skifte karakter. Og endelig: Den første skolen som er plassert, planlagt og utført med met sikte på en funksjon som lokalt kultursenter, flåtestad skole, er under bygging i Oppegård kommune.

ENDRINGSPROSESSEN MÅ VIDREFØRES OG UTVIDES

Behovet for nybygg av grunnskoler vil tro lig avta etter 2006. For videregående skoler har behovet vært avtagende fra 2001. Fortsatt vil det imidlertid være et stort behov for ombygging av eksisterende skoler. I Kvalitetsutvalgets innstilling, som ble lagt frem for undervisningsministeren i juni i år, forsterkes avskaffelse av klassebegrepet. Det understrekes at undervisningen skal foregå i små og store grupper med vekt på tverrfaglighet og fleksibilitet. Fysisk aktivitet skal få en større plass i skolehverdagen. Den kulturelle skolesekken innebærer at eleven i større grad skal oppleve profesjonell kunst og kultur. Men da

må skolens lokaler utformes for en slik undervisning og formidling.

Selv om myndighetene viser gode tendenser til nytenkning, er det fortsatt allfor mange skoler som bygges med utgangspunkt i gamle undervisningsformer. Og fortsatt gis ikke skolens uterom den prioritet som er nødvendig for å oppfylle målene i R97. Det som finnes av ressurser, går til skolebygget, og uteområdet forblir uegnet både for undervisning, lek og fysisk aktivitet. Men noe skjer. Styrket innvirkning og nytenkning gir håp for de «nye rom for smukke tanker».

Ansaret for utbygging av skoler ligger i kommunene og fylkeskommunene, og det er disse som bygherre som tar den endelige beslutningen når det gjelder den kvalitative, funksjonelle og estetiske utforming av skoleanlegget. Arkitektene fungerer imidlertid som viktige premissleverandører for den politiske beslutningen på lokalt og regionalt nivå, og bidrar dermed til å påvirke sluttresultatet. Arkitekten kan dessuten være med på å påvirke planprosessen slik at de ulike brukergruppene blir trukket inn. Skoleanleggene er med på å prege oppvekstvilkårene for barn og unge gjennom en lang og vesentlig periode av deres liv. Derfor er det ønskelig at vi har oppgående og bevisste arkitekter som anser det å tegne skoler som en viktig samfunnsoppgave.

Annichen Hauan

Annichen Hauan er prosjektkoordinator for programmet «Skole og omgivelser» i Norsk Form.

BEAUTIFUL SPACES PRODUCE BEAUTIFUL THOUGHTS

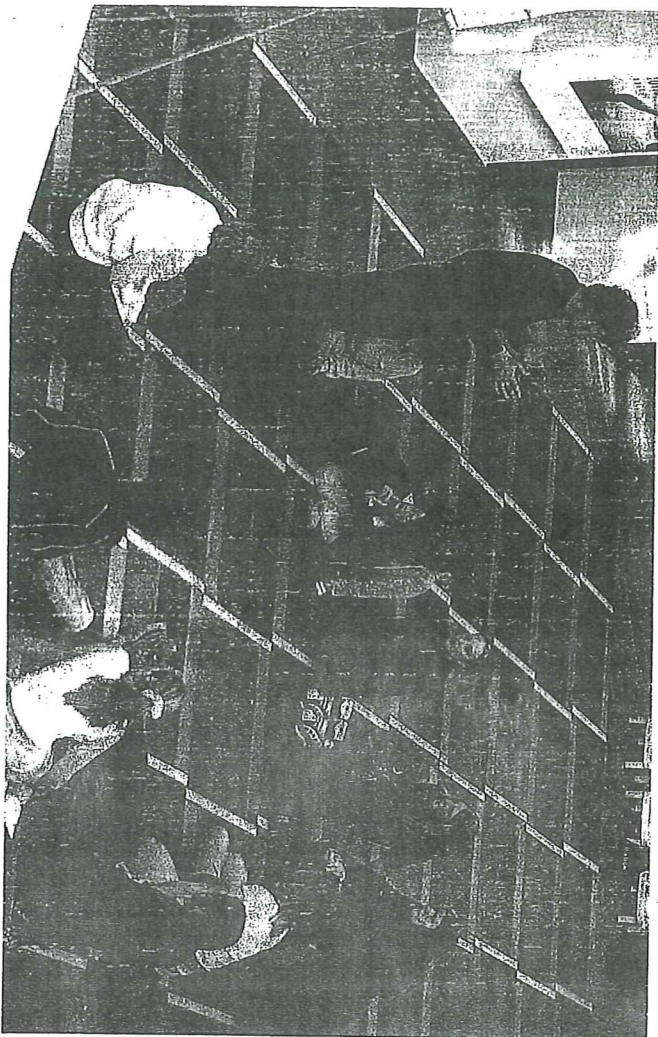
by Annichen Hauan, Norsk Form

The new school reforms of 1997, entitled breaking away from traditional classroom teaching, demanding a new physical framework for interdisciplinary sessions and project work. Schools are increasingly meant to function for the local community both inside and outside of school hours, the aim being to use school buildings as local cultural facilities.

Despite these new requirements, schools continue to be constructed around the same basic model, with classrooms and corridors around an empty tarmac yard. The lack of development was explained away by reference to time pressures and financial constraints, but as most municipalities in Norway spend 30–40 % of their total budgets on education, it was pressing to focus on schools as areas of possibility.

Building and running a school which fulfils the current political and cultural aims is a complex task, which requires the forging of new links between teachers and architects. Norsk Form established the programme «School and surroundings» in 1998, to develop the idea of schools as cultural buildings, and the same year the Ministry of education and research started awarding an annual prize for the best school building, aesthetically and functionally. At the moment school building is undergoing a revolution. Schools are planned with auditoria and group rooms rather than classrooms and corridors, there is a new focus on meeting places, openness and flexibility. There is still much to be done, but things are happening, and architects will be important participants in the process.

SKOLEN – PRODUKSJONSENHET ELLER MØTESTED?

artikkel i Skolefokus den nye impulsen slik: «De (elevene) skal arbeide selvstendig, i første rekke med prosjekter. Dette innebærer at lærerens formidlingsoppgave reduseres til et minimum. Læreren skal i stedet fungere som en prosessveileder, det vil si som en ekspert på planlegging, veiledning og rettleiing. Læreren skal forlate katederet og i stedet vandre omkring blant de arbeidende elevene for å kunne tre til der hvor det spesielt trengs.»

Vårt moderne næringsliv vil nok si at her ser vi endelig tegn til en fremtidsrettet skole. En slik skole vil til forevelsling ligge på en dynamisk kunnskapsbedrift, for eksempel et designerfellesskap, hvor det legges vekt på varierte samarbeidsformer i et landsbyaktig kontormiljø, tilrettelagt for flere ulike læringsprosesser. Skolen er inne i en høyst påkrevet nyorientering, men det likevel nødvendig å følge denne kursdringen med et våkent blikk.

Oftedal Teihaug har et slikt blikk, og reflekterer videre «... jeg vurderer reformjølgen som overflatisk når den direkte og indirekte forstår den aktive elev som en produktiv elev og med det undervurderer andre aktivtetsformer. (...) Vi hører ikke noe om hvordan den respektive og republikke aktiviteten skal sikres.» Han gir to grunner for sin skepsis til denne ensidigheten: «For det første til prioriteringen av denne problematiseringen av aktiviteten, som har sitt forbilde i naturvitenskapen, først og fremst vil forsterke et rasjonelt perspektiv på livet. For det andre at den nye pedagogikkens tendens til hukommelsestilfenghet har gått sammen med troen på at hukommelsestilfenghet kan erstattes med formale ferdigheter som for eksempel sosial samhandling, dyktighet i å foreta valg, dyktighet i å lage sine egne arbeidsplaner» (Skolefokus 12/2001).

BARNET UT MED BADEVANNET?

Førstaaenennsis Kirsti Klette ved Pedagogisk forskningsinstitutt, Universitetet i Oslo, fremholder at man ikke har forskningsbasert kunnskap om hvilke kvaliteter man kan miste på ferdene bort fra klasserommet. Hun fremholder at man vet for lite om følgende spørsmål: «Hvilke kvaliteter strekkes ligger det i læring med jevnaldrende? Hva kjennetegner skolen og klassen som sosiale fellesskap, og hva slags funksjon har de i et høymodern samfunn? Den offentlige skolen er i dag en av de få relativt stabile og kollektive arenaer som er igjen i en verden preget av fragmentering, individualisme og raske omskiftninger. Kan slike klasser- og skolefellesskap, som sosiale fellesskap, får en annen og langt viktigere rolle i dagens samfunn enn tidligere. Hvilken betydning har skoleklassen i forhold til sosial identitet og tilhørighet?»

Klassefellesskapet gir barn og unge mulighet til å pendle mellom posisjoner, tilskuer så vel som deltaker. Hvilken læring ligger det i skolen og klassen som sosialt og offentlig rom? (Unn Christensen, intervju med Kirsti Klette i Apollon 1/2000).

Fra Sverige, som var først ute, kommer etter hvert forskningsbaserte refleksjoner.

Eva Österlind ved Uppsala universitet har forsket på elevenes planlegging og selvstendig skolearbeid (independent work) som disiplinære funksjoner som tilsvarer den individualiserende utviklingen i samfunnet for øvrig. Disse kategoriene har vokst frem i takt med at aldersblandet undervisning øker i svenske skoler.

Hun konkluderer: «Det er åpenbart at elevenes innflytelse som gruppe er svekket ved individuelt arbeid (individual work). En konsekvens av individuelt arbeid er at noe av ansvaret er flyttet fra læreren til eleven. (...) I dag er eleven sosialisert inn i et

syn på tid som en begrenset ressurs, hvilket er et meget effektivt selvdisiplineringsmoment.» (Eva Österlind, doktoravhandling, Uppsala 1998).

Fritof Sahström, også Uppsala, undersøker samhandling i skolestua ut fra de moderne svenske læreplanenes store vekt på likhet og rettferdighet, som skal nås gjennom individualisert, progressiv undervisning. Men han konkluderer: «Likevel, av alle interaksjonsformene i fellesskapet, var det de «gammeldags» som ga størst likehetsetablering. «...den tilskadede progressivve orienteringen i utviklingen av den svenske grunnskolen, uttrykt ved økningen av individuelt arbeid og utviklingen av den mer uformelle siden ved felles interaksjon i klasserommet, ser ut til å være direkte i motstrid til målet om å skape likhet. (...) Ironisk nok har skoleplanenes uttalte ambisjon valgt nedskaper som i sin egenart gjør utviklingen av likhet til en mer eller mindre en teknisk umulighet» Fritof Sahström, Uppsala 1999).

HVOR MYE Plass Får SÅ BARNA I DEN NYE SKOLEN?

Enkeltet skoleplaner, som har døpt den nye skolen for kateforermodellen, ser reststrukturingen som et bestående rasjonaliseringsstiltak som skjelel sterk til økonomisk gevinst i drift og redusert arealbruk. Det faktum at så mange skoler er omprioritert til opplysningsarbeid, tyder på at mange har mistet blikket for at skole er kultur og ikke næringsliv, for dem er reduksjon av brutto areal per «produsent» i de nye effektive opplæringsanordningene et fremkritt, og ikke en reduksjon av kulturlivets mulighet for utfoldelse.

Det bygges nåtignok nå solide skoler, og dermed reduseres vedlikeholdsbudsjettene. Men den virkelige gode økonomien ligger i snedig arealbruk. 12 kvadratmeter

En rekke politiske og økonomiske realiteter har ført til at skolen i dag må klare seg som best den kan. Skolen vil aldri bli et investeringsobjekt med direkte, kortiktig utbytte. Men hva med betydning på lang sikt? Det er innvendinger at skolen er livsnødvendig kulturliv, og denne kulturen må få de nødvendige ressurser, blant annet stor nok plass. Vi må beskytte oss helt konkret med hvordan barnas steder skal se ut, og hva som skal kunne foregå der.

I forbindelse med den kursomleggingen som foregår i skolebygget, for tiden, er enkelte skoler i ferd med å brenne

ikke bare pedagogikk og didaktikk, men også organisasjon og fysisk miljø. De har tatt avskjed med den tradisjonelle skoledelen, med den lærerstyrte formidlingspedagogikken, med faste klasserom og timetabellagt undervisning. Etter hvert er det mange som ser gode grunner til at den tradisjonelle klasseroms pedagogikken nå står for fall. Den gamle skolen har lenge vist en spesiell evne til å motstå endring. Dens anarokistiske arbeidsform innebærer at det i beste fall er læreren som arbeider, og dermed lærer noe, mens altfor mange elever forblir passive det meste av tiden.

Alfred Oftedal Teihaug beskriver i en

per elev og lærer, langt under halvparten av hva Statsbygg bygger for sine kontoransatte. Dyktige pedagoger og arkitekter planlegger hvordan hver krok kan utformes slik at det kan undervises i den, og hvordan alle arealer kan ha flere funksjoner.

I tillegg skal lærernes og elevenes arbeidsredskaper kunne flyttes unna i hendige skap på hjul, og arealene skal legges til rette for andre brukere om kveldene og i helgene, ikke en gang Telenor, som har beregnet at 30 % av arbeidsstokken til enhver tid er ute av huset, og likevel har 18 kvadratmeter brutto per ansatt, har våget seg på denne skarpe interneringen.

FARLIG FLEKSIBILITET?

Vi må altså være oppmerksom på en fristelse i Nye Skole-Norge: det moderne opp-lærings-senteret, som ikke vil ha den antikkerte grensen på 30 elever i klassen fordi klassene ikke lenger eksisterer, kan ta inn stadig nye elever i det dynamiske og fleksible produksjonslokalet. Når det blir for folksoomt, bruker de ressurssterke elevene sin utvidete fleksitid og blir hjemme foran den langt bedre PC-en, fordi det er for mye mas på skolen, og får den hjelpen de trenger av sine foreldre. Så kan skolen ta inn enda flere elever i det åpne skolelandska-pet. Dermed øker senteret sin produktivitet, og flere penger følger med.

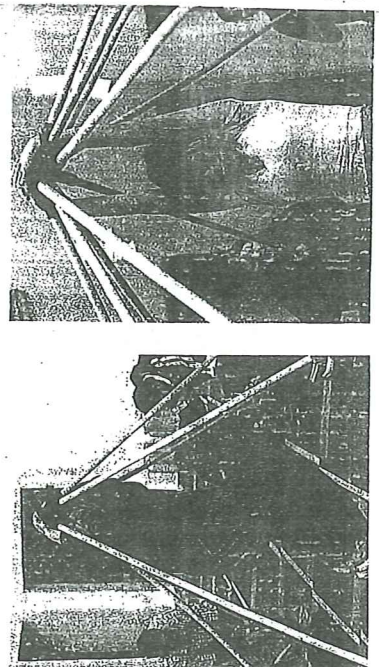
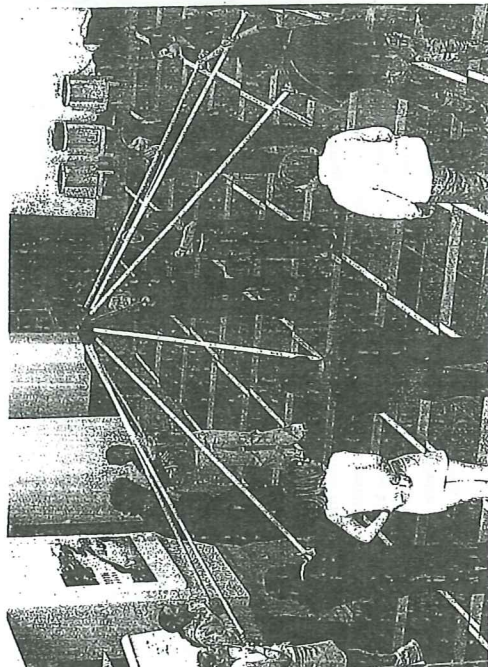
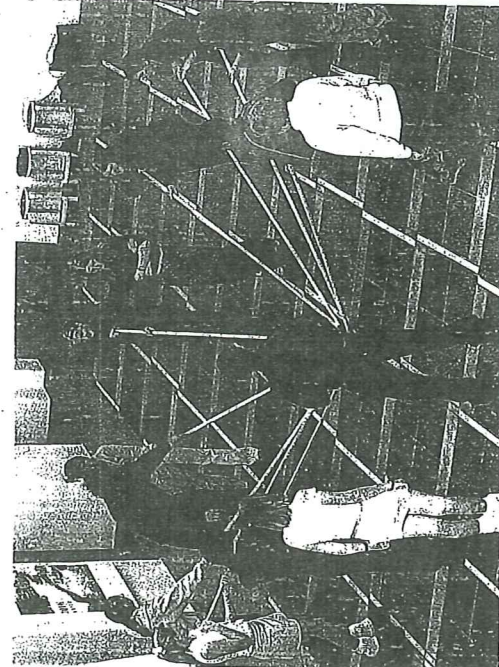
Man må være temmelig blind for ikke å få øye på de elegante rasjonaliseringsmulighetene i denne nye organiseringen som skolereformene åpner for. Derimot er det vanskeligere å se hvilke konsekvenser denne endringen vil få over tid, ikke bare mht. organisasjon og arkitektur, men også den pedagogiske praksis.

Når man skal bygge moderne, varierte læringsarealer og samtidig redusere bruttoareal som skolen er tilgodesett med, blir det ikke plass til klasserommet.

På grunn av denne areal knappheten er det her vanskelig å gå, og det ser ut som om skolebyggene står overfor et valg: Enten må de bygge et gammeldags skolebygg for fast alderstrinninndeling, dvs. 70% klasserom, eller et landskap for aldersblandet organisering.

REFORMENE KOMMER OG GÅR - LÆREREN BESTÅR

All forskning viser at en skole som ikke har begeistrede lærere, aldri vil bli god. Det er denne begeistring som gjør skolen til et humanistisk prosjekt hvor frihet og personlig forpliktelse er nødvendige grunnele-

menter. Denne humanitetens praksis har en urform: En voksen forteller, og barna lytter og ser på den voksne. Først den voksnes fortelling – så skapende aktivitet i barnets indre billevorden. Senere er voksne og barn sammen i lærende arbeid.

En pedagogikk som har denne fortellende overlevering som et fundament, står i motstrid til hovedretningen i moderne pedagogikk der læreren er coach.

Men det kan likevel se ut som om fortellingen nå får en renessanse. Når vi har full tilgang på forhåndsproduserte bilder med lyd, blir fortellingen stadig mer verdensatt. Lærere tar fortellerstudier på høgskolen, og det skjer en fornyet interesse for en moderne samtalepedagogikk.

Men den voksnes fortelling og samtalen med barna, selve kjernen i møtet mellom generasjonene, hvilken plass kan den få i den nye skolen? Vil den få tid, og vil den få egne rom?

I den moderne skolen hvor elevene, spredt rundt i åpne landskap, tar ansvar for egen læring, og ingen er på samme sted i læringsprosessen, hvordan vil den skjøre planten, fortellingen, som danner et felles rom mellom barn og voksne, kunne vokse seg sterk? Hvis fortelling en henvises til spesielle anledninger, og man må lukke inn soner for å få tilstrekkelig ro, vil fortellingen bare kunne ivaretas av noen få skuespilleraktige spesialister.

Hvilken organisering og hvilken arkitektur kan gi den begeistringsgivende fortellingskulturen i skolen den støtte som er nødvendig for at denne kulturen skal bli en allmenn og selvfølgelig virksomhet?

En jevnaldergruppe som etter hvert får bygget et fellesskap, et eget beskjyttet rom og en forutsigbar arbeidsrytme, hvor også fortellingen har sin selvfølgelige plass, er en struktur som kan hjelpe lærerne i deres utvikling mot å bli fortellere.

JA TAKK, SELVFØLGELIG BEGGE DELER

Det er mye som tyder på at den gamle klassen, klasserommet og timeplanen, det vil si alt det som man nå grubvis forlater, kan være en funksjonell ramme omkring den muntlige formidlingskulturen. Mange reagerer mot den mest selvlæringsoptimistiske og ansvarsfraskrivende pedagogikken. Likevel er det langtfra sikkert at det får noen betydning for hovedtrenden i skolebyggingen.

Nye skoler bygges uten rom for uforstyrret arbeid. Men den moderne læringsarena bør inneholde både det gamle klasse-

rommet og de nye varierte læringsarenaene slik at man kan vekle mellom ulike læringsstrategier og trekke veksler på gamle og nye kvaliteter. Dette vil si at barn og lærere trenger flere bruttokvadratmeter enn de i dag blir tilgodesatt med.

DET ER IKKE BARNA SOM SKAL FORSVARE BARNDOMMEN

Syke og gamle er velgere, og dem sørger Carl I. Hagen for. Elevene, derimot, har ikke stemmerett, og når de først er ute av skolen, er verken de eller deres foreldre det minste interessert i skolens ve og vel. De har fått nok.

Før eller siden kan det bli næringslivet som, til læringsteknologenes forbauselse, vil støtte en humanistisk innrettet skole. Her vil elevene få sitt utfoldelsesrom, og læreren vil få tid og mulighet til ikke bare være coach, men også til å bli formidlingskunstner.

Næringslivslederne kommer ikke til å ta skolen alvorlig før de oppdager at deres egne ansattes viktigste kompetanse må utvikles i skoleleirene. I fremtiden vil en klok næringslivsleder oppdage den lange barn-dommens betydning og sponse skolen, under forutsetning av at man der ikke bruker tiden på det som kan læres bedre på næringslivets egne kurs. Sponsorene vil forvente at lærerne bruker sin innsikt og spesialkompetanse til å gi barna det de trenger for en sunn vekst.

Alf Howld

Alf Howld er sivilarkitekt MVAL og arbeider som prosjektleder i Norsk Form.

SCHOOL – FACTORY OR MEETING PLACE?

by Alf Howld, Norsk Form

The new course of education alters the organisation and physical environment of schools. The traditional classroom, where at best only the teacher is working, is being phased out. The winds of reform are currently blowing from Sweden, the frontier of modernity in Scandinavia, where schools are being organised around independent project teaching, there the teacher is a process-technician, guiding the pupils in their search. The situation is well known from modern business models, with emphasis on varied forms of collaboration in a learning community environment.

However, it is necessary to watch this development closely.

Alfred Otfedal Telhaug is critical of the focus on problem-solving activities that mainly originate from the natural sciences, as well as the simultaneous disregard for the value of memory. Assistant professor Kirsti Klette at the Institute of Pedagogical Research at the University of Oslo claims that there is no research to document what might get lost as you leave the classroom behind. What do children learn from participating in the social and public spaces of a school?

Certain reflections are starting to come from Sweden, where Eva Österlindh at the University of Uppsala concludes that the influence of the student group is reduced as a consequence of the focus on individual work. Fritjof Sahlinström, also at Uppsala, finds that this has consequences for the development of a concept of equality.

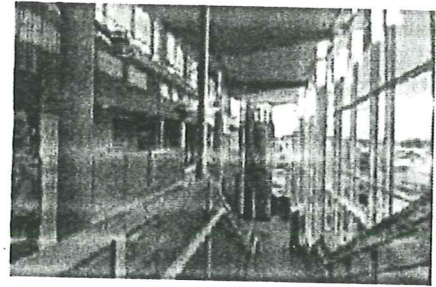
Certain sceptics see the aim of the rationalisation of schools as primarily financial. Schools become less places of culture, more business-orientated teaching centres. Area per pupil is reduced, teaching can happen in any and every corner, flexibility and efficiency is at a premium. When the spaces get too crowded, the more fortunate of the pupils stay at home in front of their computers, aided by their parents, allowing the teaching centres to admit even more children, bringing in even more money. Schools are faced with a choice: an old-fashioned classroom building, or a new, mixed-age open landscape.

But reforms come and go, and the teachers stay on. Their enthusiasm makes school a humanistic project, which in its original form has an adult talking and children watching and listening. The joint creative work follows after. What space is left in the new school for this basic activity? What organisation and what architecture make this narrative culture a natural and common activity?

There are signs that the classroom structure, which is currently being phased out, can provide a framework for this culture. New schools have no rooms for undisturbed work. But the new school needs to contain both the classroom and the new varied teaching spaces, meaning more, not less, area per pupil than is currently the norm. Paradoxically, in the end it might be business, with its increasing demands for social competence, which will be sponsoring the humanist school.

Flåtestad skole

Flåtestad skole

Flåtestad skole

Plats

Liten kommun, Oppegård, utanför Oslo
Omgiven av gles, blandad bebyggelse, "medelklassområde"

Typ av skola, organisation

"Ungdomsskkole", årskurs 8, 9, 10.

360 elever, fördelade på 4 åldersblandade "baser" med 90 i varje, i sin tur indelade i 6 grupper om 15 elever. Elevaktivt arbetssätt.

Byggnad

Två plan. Gult tegel ute och inne, vissa ytor glas eller träpanel. Ordinärt intryck

Varje "bas" har ett torg, en öppen träffyta med litet kök och mjuk sitthörna, glasat mot gallerian. Varje "bas" har till stor del en öppen planlösning, inkl undervisningsyta, kapprum (med plåtskåp) och "torg", delvis uppdelad med hyllmöbler. Därtill ett slutet lärararbetsrum och ett "auditorium".

Gruppstorleken är flexibel. Ibland i åldersblandade grupper, ibland inte. Vid vårt besök tycka alla 9:or ha engelska i det öppna utrymmet, medan 30 andra elever sitter i auditoriet. I båda fallen lärarledd undervisning.

Lärararbetsrummet har individuella arbetsplatser längs väggarna, gemensamt bord i mitten. Auditoriet har platt golv, stolar och små bord kring vilka fyra elever kan sitta.

Öppen galleria i mitten "på längden", stor öppen, delvis trappformad yta även "på tvären" i mitten, innanför entrén. "Baserna" tydligt ordnade längs gallerian, två uppe, två nere. I änden av gallerian står en hög, avancerad "klätterskulptur". Rektorn menar att den stimulerar till rörelse. Det får inte bara vara bollsport ...

Gemensamt personalrum finns. Rektorn menar att lärarna vistas för mycket i "basernas" lärararbetsrum. Skolan ska ju vara gemensam för alla.

Utemiljö

Det ser allmänt välordnat ut, vilket även betyder gröna utblickar inifrån. En amfiteater ger kanske det starkaste intrycket. Landskapsarkitekten Petter har dock en del kritiska synpunkter.

Anläggningens tillkomst

Arkitekttävling med fem tävlande, efter prekvalificering. Nuvarande skolledning var delaktig i planeringen.

Att skolan byggdes just här och blev just en ungdomsskola har naturligtvis en kommunalpolitisk förklaring.

Patrick Bjurström

Haugjordet ungdomsskole, Ski

Haugjordet er den nyeste skolen i Ski. Skolen ble tatt i bruk i august 2004. Elevene kommer fra hele Langhusområdet. Skolen er bygget uten tradisjonelle klasserom og består av 9 baser, 3 på hvert trinn. Skoleåret 2005-2006 har skolen 520 elever og et personale på 65.

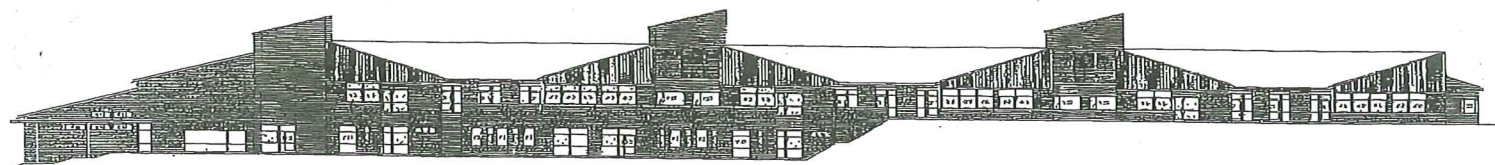

Gruppe av samarbeidende arkitekter, GASA, ble startet i november 1980. Kontoret var først organisert som en løs sammenslutning mellom selvstendig utøvende arkitekter og smågrupper. I 1985 ble en fastere struktur etablert gjennom stiftelsen av aksjeselskapet Arkitektkontoret GASA A/S. I tillegg til de fire opprinnelige eierene Espen Dahl, Elin Grimstvedt, Willy Hagen og Per Monsen ble eierskapet i 1997 utvidet med Bård Hagen og Marius Nygaard, alle sivilarkitekter MNAL.

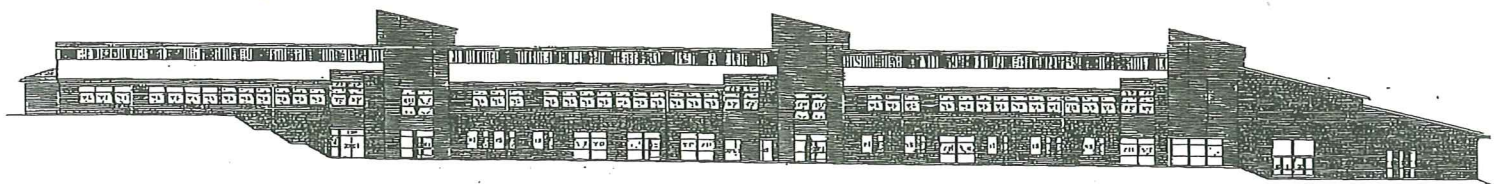
Haugjordet Ungdomsskole

Ny 7-parallell ungdomsskole på Haugjordet i Ski kommune på til sammen 6700 m². Paralleloppdrag ble vunnet i samarbeid med Veidekke ASA, og skolen skal være innflyttingsklar våren 2004. Bygget er orientert etter en nord-syd-akse på en skrånende naturtomt med koller og høye bartrær. Skolens arealer er fordelt på to plan med basearealer i 2. etasje og felles-funksjoner samt administrasjon i 1. etasje. Oppdragsgiver er Ski kommune.

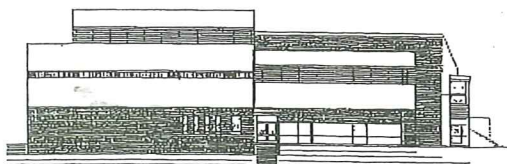
2001-

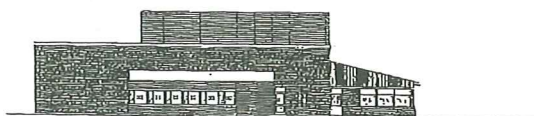
FASADE ØST

FASADE VEST

FASADE SØR

FASADE NØR

BAKKELØKKA UNGDOMSSKOLE

Den nye ungdomsskolen på Fagerstrand er bygget som en tre-parallell skole for ca. 270 elever. Byggherren la spesiell vekt på følgende premisser og rammebetingelser for elevenes fysiske omgivelser: arkitektur og materialvalg, innemiljø og enøk. For å sikre god luftkvalitet og termisk komfort, med helsefremmende verdier på luftfuktighet og temperatur, er skolebygningene planlagt og gjennomført med et naturlig ventilasjonsprinsipp.

BEDELIGHET

Tomten ligger i et sørvestvendt, skrånende skogsterreng. Den høyreliggende østre del av eiendommen består av eldre bar- og småkupert skogsbunn hvor fine, synlige svaberg, omkranset av lyng, og små myrdrag er karakteristiske innslag. Vegetasjonen deles, og endrer karakter langs et bekkeløp som går i nord/sør-retning gjennom tomten. Vest for bekken, hvor landskapet flater ut, er det et større innslag av løvskog. Eksisterende bekkedrag vernes, og i planleggingen er det lagt stor vekt på bevaring av naturlandskap og vegetasjon.

KONSEPT

Konseptet omfatter en «bastion» som løper langsmed bekkedraget, og overgangen mellom skrånede og flatt terreng er utnyttet til optimal massebalanse ved etableringen av en opphøyet klima- og solgunstig

skoleplass mot skogen i øst og det åpne landskapet i sør. Ved å plassere anlegget i dette topografiske skillet har vi ønsket å dramatisere og utnytte de naturlige forhold med den langsgående bergkammen og bakkedraget som skille mellom barskog og gammel beitemark. Samtidig er størstedelen av skoletomta bevart; skog, naturmark, bekk og myrdrag fremstår urørt. På skoleplassen slynger skogsterreng seg inn som naturlige øyer integrert i den kultiverte flaten.

Et langstrakt bygningsvolum i tre lig-ger på tvers av bastionen. Dette trebygget inneholder klassebasene, og står i kontrast til den tunge bastionen som inneholder fellesfunksjoner og administrasjon.

«Bastionen» er kjernen i skolen og inneholder ulike fellesfunksjoner. Disse rommene kan holdes åpne utover skolens åpningstid og bli verdifulle bidrag i lokalsamfunnet.

Et utkraget del av tverrflyøyen bidrar til en tydelig annonsering av hovedadkomsten, samtidig som det dannes et overdekket uteoppholdsareal på skolegårdsnivå.

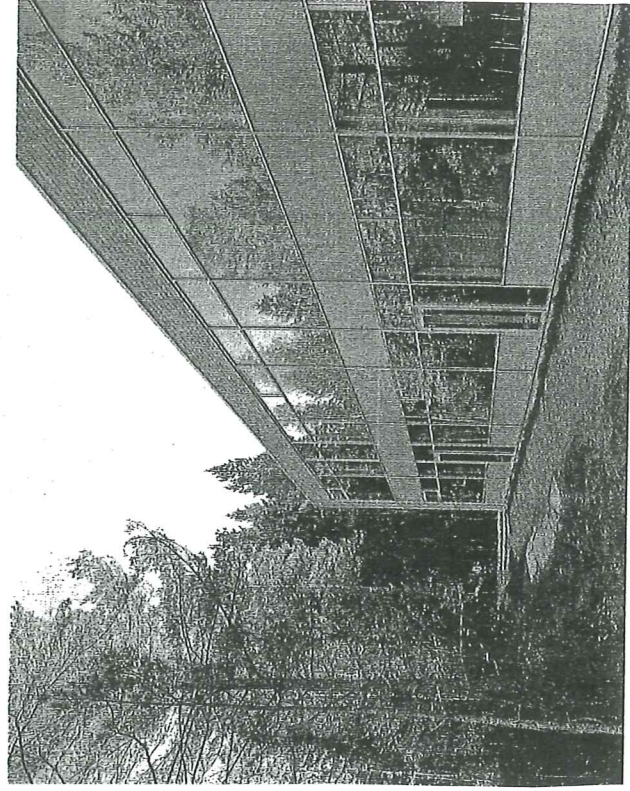
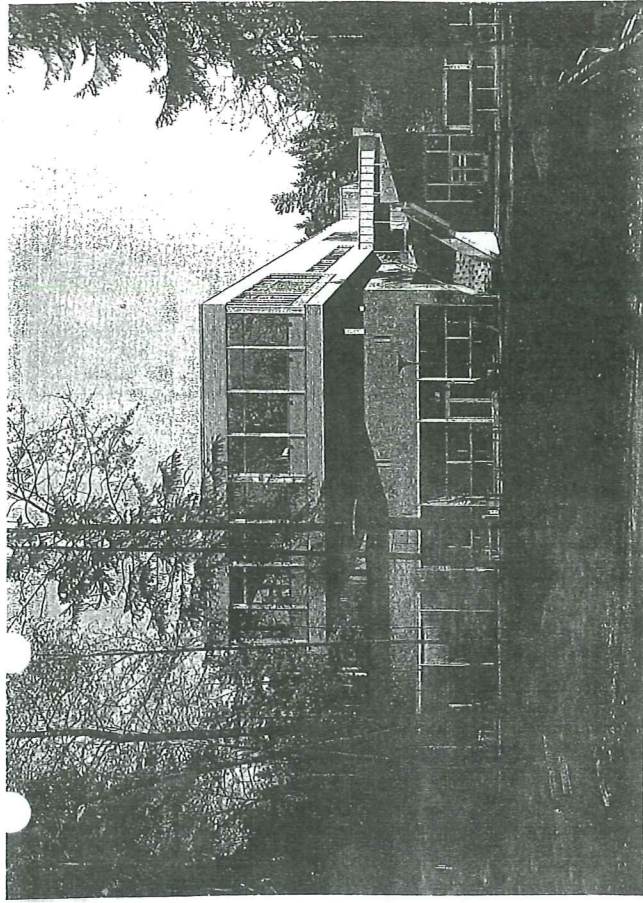
Pedagogisk nytenkning var et grunnleggende premis i romprogram og undervisnings-/innlæringsituasjonen. En konvensjonell klasseromstruktur er brutt ned og erstattet av en arealutnyttelse med soner og rom som tjener ulike funksjoner – det være seg informasjonsoverføring, gruppearbeid eller konsentrasjon. Spesi-

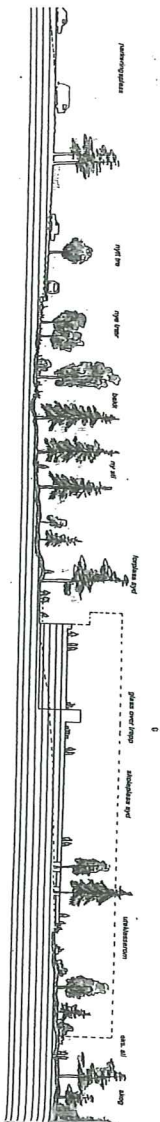
alrom er planlagt og utført med en iboende fleksibilitet, avhengig av hvilke behov som er definert i gjeldende pedagogiske plan, eller som utkrystalliserer seg gjennom bruk av skolens ulike lokaler.

MATERIALER OG OVERFLATER

Materialene i skolebygningene er robuste og med lavt vedlikeholdsbehov. Bastionen ved Bakkeløkka ungdomsskole er bygget med yttervegger av sekkeskurt tagl, mens den tverrstilte baseflyøyen har trepanelte fasader. Materialvalgene er basert på de naturlige forhold.

NAV AS v/Per Arne Bjørnstad

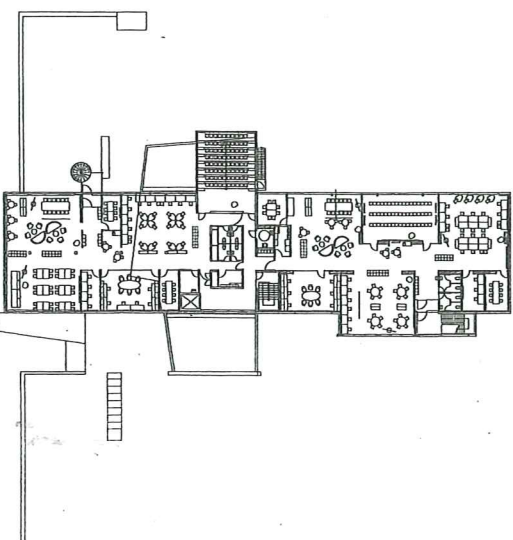
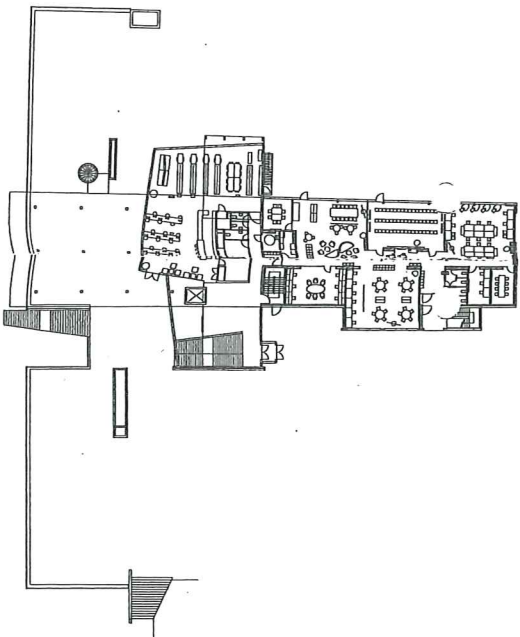
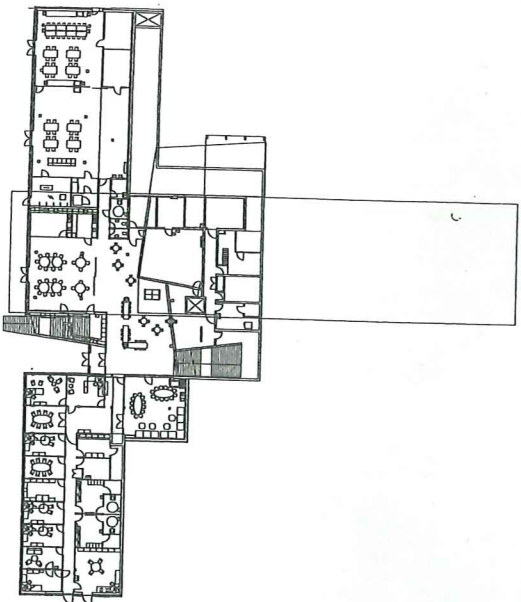
PROSJEKTOPPLYSNINGER

Byggets navn: Bakkelaug ungdomsskole
 Adresse: Skogåsveien 26, Fagerstrand
 Kommune: Nesodden
 Byggeår: 2001-2002
 Byggherre: Nesodden kommune v/Skolestjen
 Arkitekt: NAV AS v/Per Arne Bjørnstad, sivilark.
 MNAL
 Medarbeider: Knut I. Aschim, Toril Kolstad
 (sakshandler), Hanna Geiran,

Carmilla Løvenskiold, alle sivilark. MNAL og
 Rigmor Wilson
 Interiørarkitekt: NAV AS v/produktdesigner Jo
 Espen Bjørk i samarbeid med Andersen & Flåte
 AS v/ Anne Rudi Flåte og Kristin Sævihaug,
 begge interiørark. MNIL
 Landskapsarkitekt: Østengen & Berge AS v/ Kari
 Berge og Ann Kristin Viken Almås, begge land-
 skapsark. MNLA
 Konsulenter: Michael Blumlein (brannteknikk),

Brekke & Strand akustikk AS (akustikk), Dr.
 teich, Olav Olsen AS (bygg), Elvira AS (elektro)
 og Multiconsult AS (VVS)
 Prosjektledelse og byggeledelse: LJE AS
 Hovedentreprenør: Selmer Vermlandsbygg AS
 Brutto areal: 3 750 kvm
 Kostnader ekskl. mva: 67,9 mill. kr
 Foto: Kim Møller

Planer: 1:800, Fra venstre: 1. etasje, 2. etasje, 3. etasje.

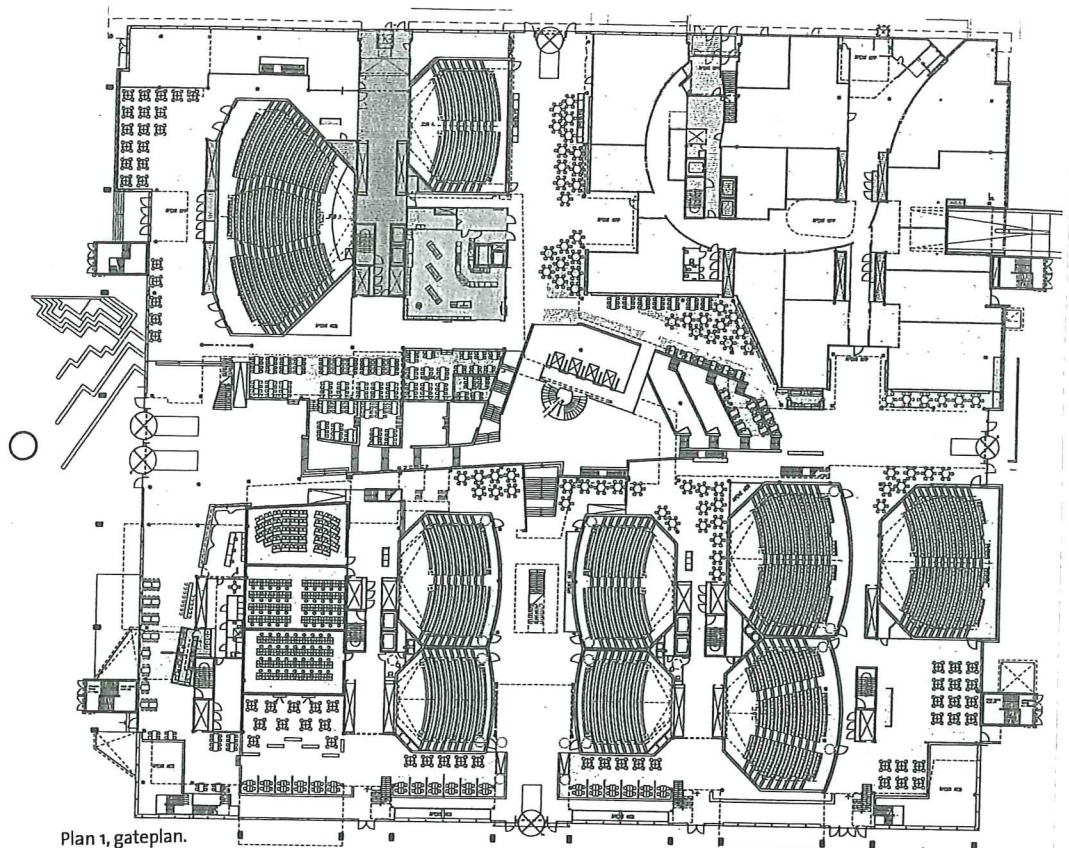
BI Nydalen Campus

Handelshøyskolen BI ønsker å samle sine virksomheter i Oslo-området på ett sted i det nye næringslivsmiljøet som er under utvikling i Nydalen. Prosjektet bringer sammen undergraduate-, graduate- og executive-utdanningene som nå er lokalisert på Schous plass (BI Oslo, NMH, NVH, NVH Konsult), Ekeberg (BI Senter for lederutdanning) og Sandvika (BI Sandvika Graduate School, BI Nettstudier, BI Senter for finansutdanning, BI Forsikringsakademiet og BI Det norske Shippingakademi). Bygget utgjør til sammen 95 500 kvadratmeter, og skal stå ferdig til semesterstart 2005. Målet er å skape et godt og inspirerende miljø for opptil 8000 studenter og for det tilknyttede forskermiljøet, og utnytte nærheten til næringslivet.

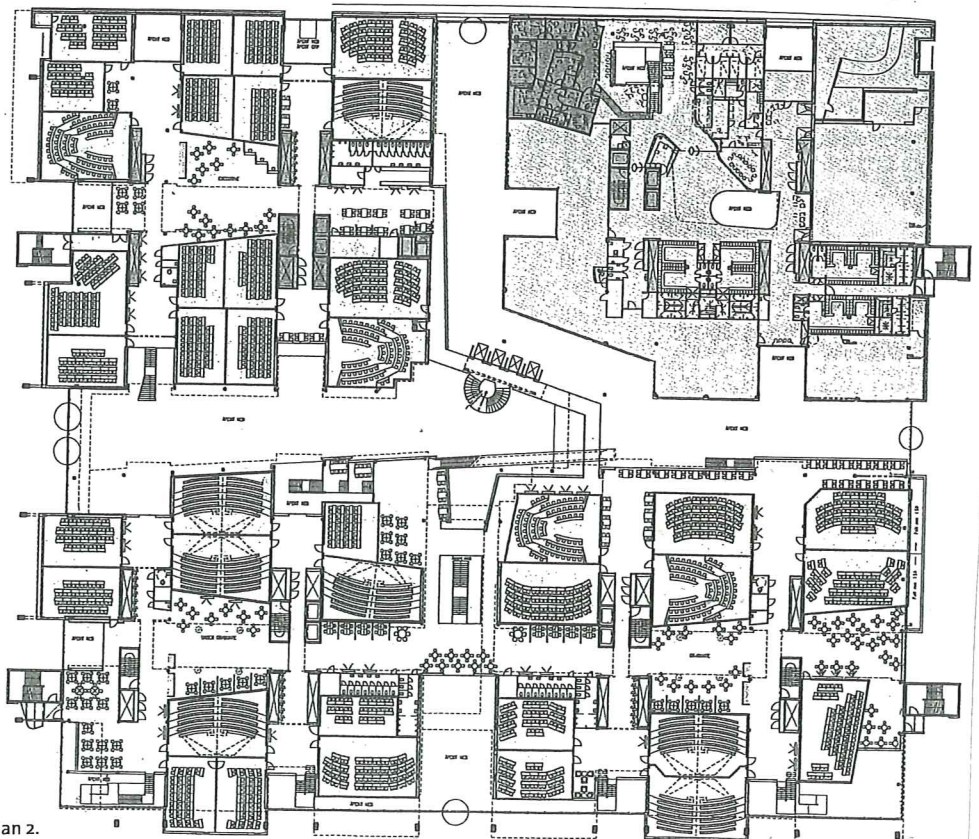
Bygningsstrukturen er et overordnet grovmasket bæresystem, som gir stor fleksibilitet i rominndelingen. De funksjonelle volumene er håndtert som større eller mindre «bokser» satt inn i denne strukturen. I mellomrommene er strukturen åpen, slik at innvendige gater og plasser har kontakt med omgivelsene. Auditorier og klasserom er

lagt i de nederste plan, lærer- og forskerkontorer i midten og bibliotek og ressurscenter i de to øverste etasjene med utsikt ut over byen. Byggets hovedrom er hovedgaten og det samlede torvet, med vannspeil og sjenerøse terrasser. Studiearealene varierer fra klasserom til småbord på galleriene.

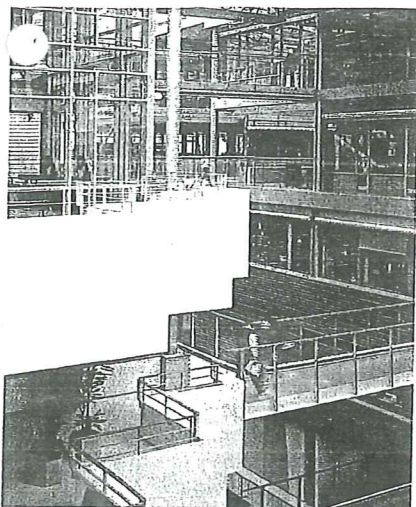
Niels Torp AS arkitekter MNAL

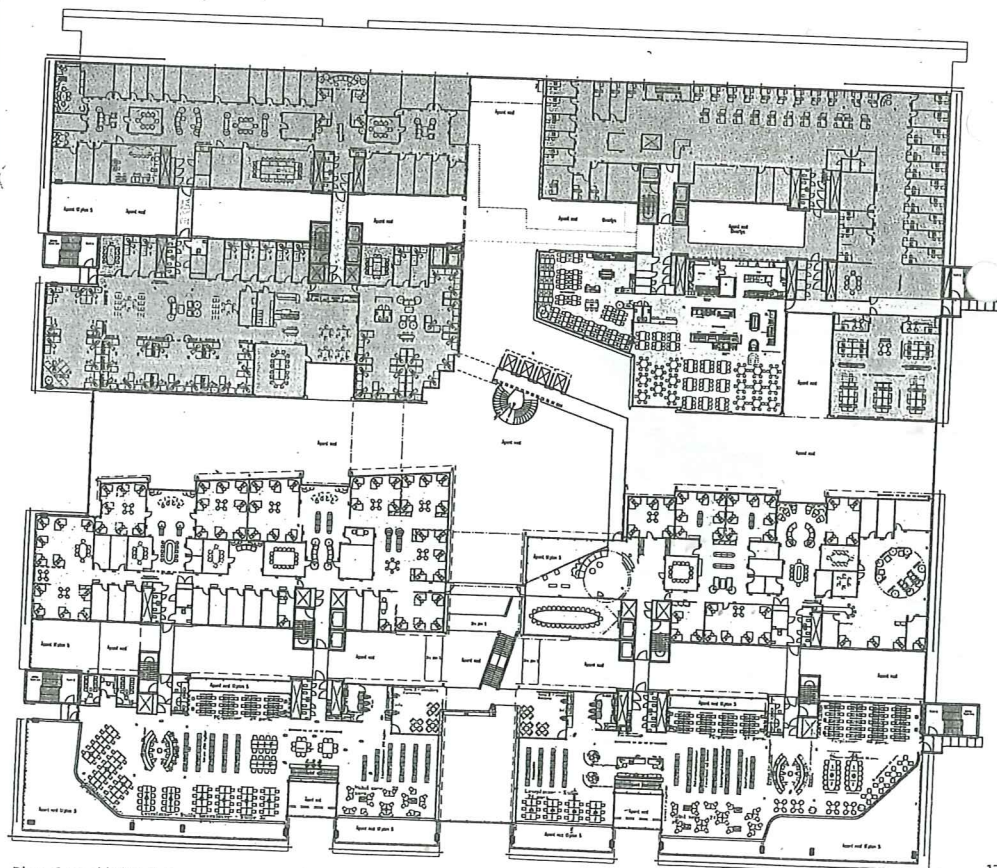
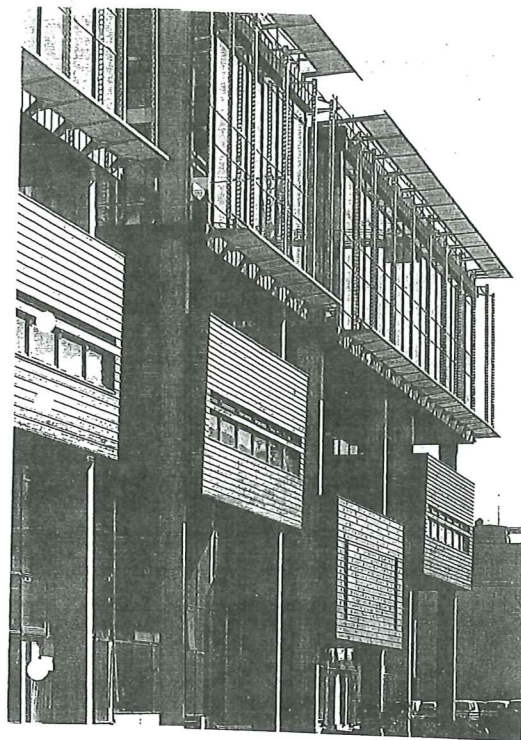
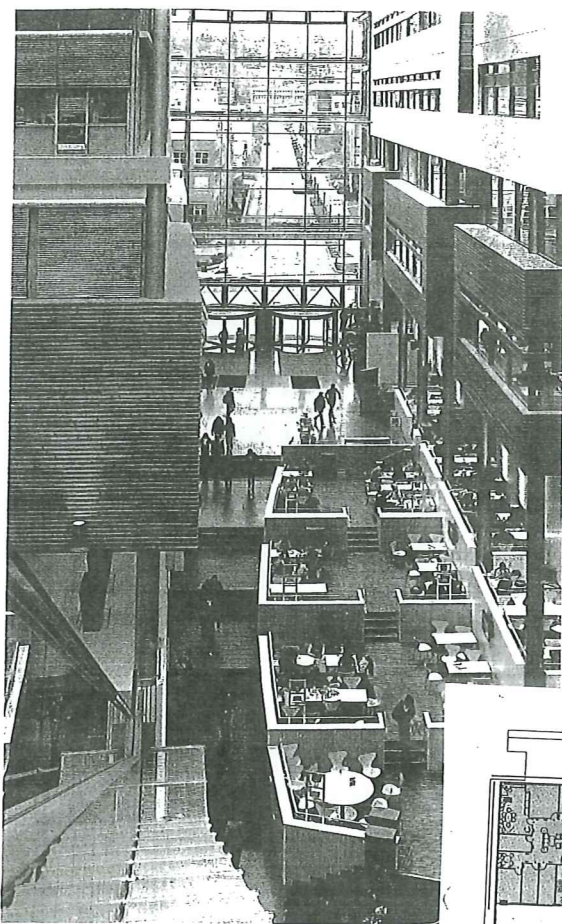
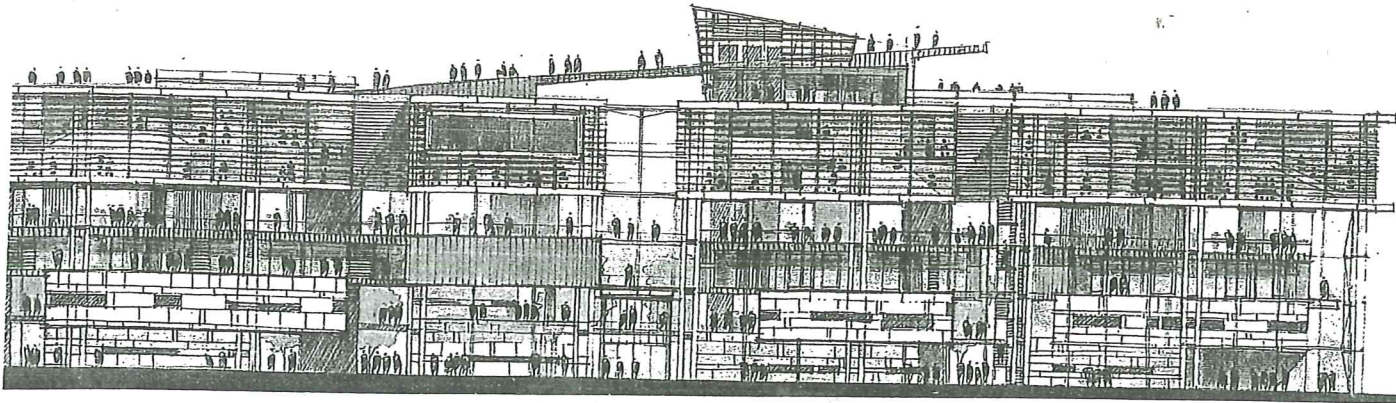

Plan 1, gateplan.

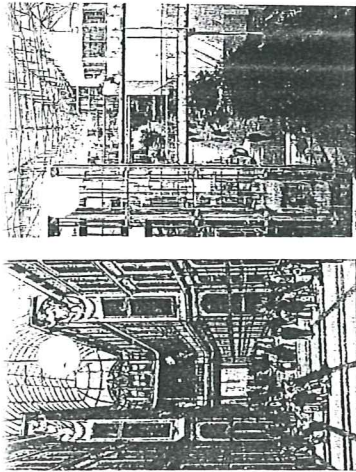
Plan 2.

Plan 6 med bibliotek.

En stor boks i Nydalen

14, 15.

Blir helt avgjørende for Nydalens suksess som en ny bydel, og de 8 000 studentene og 600 ansatte vil utgjøre nesten halvparten av det utviklingselskapet Avantar antar kommer til å utgjøre bydelens daglige antall besøkende. Med sine knapt 100 000 kvm BTA dominerer BI-komplekset den nye bydelen Nydalen, som etter atskillige års byutvikling preges av store kontor- og produksjonsbygninger, dels i tradisjonell utforming, dels i form av bevaringsverdige konverterte industribygg.

Bi-studentene og ansatte opptar omtrent 50 000 kvm av kompleks og benytter tre av de fire «bygningene» som komplekset består av. Utøver kontorer består. Bi av 20 auditorier, 28 klasserom og 1 200 studentarbeidsplasser. Den siste bygningssiden består av treningssenter, 17 000 kvm utleiekontorer og 2 500 kvm shopping, henvendt mot Sandakerveien.

Bi-kompleksets fire «bygninger» er bundet sammen av et korsformet glassoverdekket «gaterom». Dette gaterommet ligger i forlengelsen av Gullhaugveien, og komplekset har sin hovedinngang der Gullhaugveien møter bygningen ved T-banestasjonen. Bevegelsen gjennom komplekset via glassgaten fører mot en utgang mot gaten på motsatt side, og tverksen i det korsformede sentralrommet fungerer som inn- og utganger snarere enn som markering av en gjennomstrømming av besøkende gjennom komplekset.

Bevegelsen rundt i komplekset er ganske komplisert. Det som i utgangspunktet oppfattes som inngangsnivået, løses raskt opp i flere nedskendte nivåer som muliggjør sirkulasjon omkring auditoriene, som har innganger på flere plan. Det sentrale, korsformede glassrommet fungerer heller ikke som det primære kommunikasjonsrommet; fra hovedinngangen fører bare én enkelt rulletrapp uforklarlig opp til biblioteket, men ikke videre oppover i etasjene, og skal man ned igjen, må man bevege seg i sikksakk langs broer og til dels godt skjulte heis-sjakter.

Denne kompleksiteten i bevegelsesmønsteret understrekes av den varierende behandlingen av de indre fasadene mot vrimlearealene, og av den forfriskende programmessige variasjonen i etasjeplanene, som i høy grad motvirker den tilsynelatende hierarkiske monotonien som planens firdelte kvadrat ellers antyder. Funksjoner konfronter hverandre uten at alt er akkurat, studentene kan kikke inn gjennom vinduene til profesorenes kontorer og gjemme seg i labrynten av vrimlearealer, broer, ramper, kjellerrom og studentarbeidsplasser. Den komplekse indre romligheten gir mulighet for overraskende og uventede opplevelser, og utnytter derved kompleksets størrelse.

De mange auditorienes uhandterlige geometri, derimot, gir mer en følelse i kompleksets nedre etasjer av å bevege seg rundt i en stor nybygd flersalskino. Her er det fullt av underlige mørke romningskorridorer med gipsplatevegger og rullestolsramper i merkelige vinkler,

arealer med nedsvingende dagslys hvor det overalt er gjort plass til at studentene kan sitte og arbeide i grupper, eller alene med laptopene sine, og alle fellesarealerne er utstyrt med et hav av danske designers spisestuestoler i pastellfarger.

Passasjen som modell

Det glassoverdekkede «innendørs uterommet» har sitt opphav i 1800-tallets arkader eller passasjer, som vi kjenner fra Paris eller London. Passasjen tiltrakk seg potensielle kunder ved å etablere snarveier i bystrukturen – enkle, raske veier til viktige steder i byen. «Gatene» i BI-komplekset spiller en helt annen rolle, og er snarere en versjon av den nå velkjente glassoverdekkede indre «gate» i bygningsskomplekset som er så store at de ikke kan håndteres med vanlige arkitektoniske virkemidler. Løsningen, som ble utviklet i 60- og 70-årene, består i å introdusere en bymessig organisasjonsform gjennom å gruppere «bygningene» om indre «gate». Slik oppnår man en klar oppdeling av kompleksets fellesfunksjoner og kommunikasjon (i gaterommet) og de mer private funksjoner, kontorer og undervisningslokaler etc. inne i «bygningene». Bi-kompleksets fire «bygninger» har til og med bygningsfasader inn mot sentralrommet, noe som understreker at man her er «ute». Tre av kompleksets fasader avspeiler den indre bymessige organisering ved å være brutt opp i mindre volumer med varierende materialbruk.

Passasjen er interessant som utgangspunkt for en diskusjon av BI-kompleksets bymessige tilpassning, da den i langt høyere grad enn en tradisjonell bygning er avhengig av, med sin utforming og plassering, å fungere som en organisk del av en bymessig kontekst. Selv om kompleksets indre «gaterom» er en slags historisk etterlatenskap fra passasjen, gjenfinner vi ikke passasjens formelle logikk, som går ut på å være en snarvei i byen; et sted hvor man «tilfeldigvis» kom forbi butikkene. Butikkene i BI-komplekset har en egen inngang fra hjørnet av Sandakerveien, og denne inngangen diagonale orientering antyder nettopp den snarveien som ville vært passasjens logikk, men heller ikke den blir fulgt opp i kompleksets indre.

Her ser vi altså to versjoner av passasjen: Den ene er en løsning av et arkitektonisk organiseringssproblem, men en løsning som kun refererer til bygningens indre logikk og ikke til dens bymessige kontekst. Den andre består av en mer urbanistisk eller bymessig organisering, en re-minisens av passasjens logikk som er synlig i butikkdelens inngang fra Sandakerveien. Den antydde logikk har likevel ikke noen konsekvens for kompleksets indre organisering.

Et vitalt byliv

Kvalitetsmerket i dagens byutvikling er etableringen av et vitalt byliv i de offentlige byrom. Et virkemiddel som ofte benyttes for å oppnå dette,

16.

14. Arkade ved korte Hoogstraat i Rotterdam, 1878–1879, ødelagt 1940.
15. British Airways hovedkontor, Heathrow
16. Nydalen Campus, fasade vest.

nd Arkitekt: Niels Tor

Photo: Peter Cook VIEW.

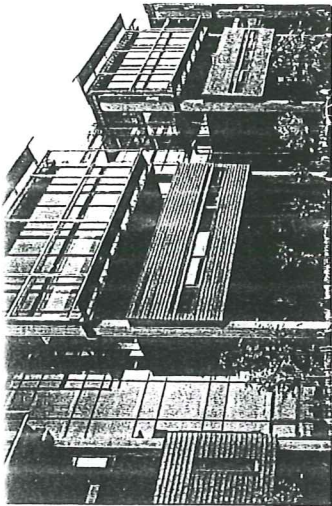
16. Nydalen Campus, fasade vest.

14. Arkade at korte Hoogstraat i Rotterdam, 1878–1879, destroyed 1940.
15. British Airways head office, Heathrow, England, Architect: Niels Tor AS.
16. Nydalen Campus, west facade.

er funksjonsblanding, og Nydalen rommer da også andre funksjoner enn forretningsvirksomhet, blant annet et boligområde med ca. 400 leiligheter og et hotell. For næringsvirksomheter kan nærheten til et vitalt offentlig byrom medvirke til å avgjøre lokalisering, og dermed øke eiendomsverdien for utviklerne. Dette har man lyktes med i Nydalen, som oppleves som mer urban enn mange andre industriområder. En meget omtalt indikator for hvor vellykket denne funksjonsblandingen er, er antallet kaffebarer, som Nydalen etter åpningen av BI Campus nå har av. Men det som for alvor har gjort Nydalen attraktiv i forhold til mer sentralt beliggende områder, er tilgangen til større tomter, nærheten til ringveien, samt den integrerte T-banestasjonen, som sikrer forbindelsen til offentlig kommunikasjon og byfunksjonene i sentrum.

Den nylig avdøde amerikanske byteoretikeren Jane Jacobs skrev i 1961 sin berømte bok *The Death and Life of Great American Cities*(1), hvor hun leverer et forsvor for det tradisjonelle blandede bykvartalet, mot tidens herskende modernistiske bysæringsstankang. Hennes tanker har hatt en enorm påvirkning på generasjoner av planleggere og arkitekter, og det er nesten umulig å diskutere byliv og byutvikling i dag uten bevisst eller ubevisst å basere seg på hennes betraktninger om hvilke romlige faktorer som fører til velfungerende vitale byrom og byområder. Hun hevdet for eksempel at et byområde må bestå av en tilstrekkelig finnert blanding av funksjoner, for å sikre liv til alle døgnetstider, samt at folk med forskjellig ærendene møtes og blandes i byrommet. Områdene må være fotgjengervennlige, og ingen bygningskomplekser eller lukkede områder i byen må være så store at man må gå lange og kjedelige omveier for å komme fram. Hun mener også at en bydel bør bestå av en blanding av gamle og nye bygninger, for hvis det bare finnes nye bygninger, er det bare store, etablerte virksomheter som har mulighet for å slå seg ned, på bekostning av de små og mindre lønnsomme bedrifter, som kunne bidra til bydelens mangfold. Det må være tilstrekkelig mange bygninger og offentlig tilgjengelige funksjoner (butikker, kafeer, oppholdssteder) som henvender seg mot byrommet («eyes on the street»), og endelig er det helt avgjørende at det ikke etableres store sosiale rom som konkurrerer med det offentlige byrommet.

Det er klart at Nydalen som byområde på mange måter ikke lever opp til Jacobs' kriterier. Funksjonsblandingen er langt fra finnert nok, og de relativt få boligene vil derfor neppe for alvor bidra til et vitalt 24-timers liv i bydelens offentlige rom. Til tross for at Nydalen består av en blanding av gamle og nye bygninger, ser det ikke ut til at mindre bedrifter har noen særlige muligheter for å etablere seg til en rimelig husleie i bygningen av lavere standard. Det er også relativt få bygninger i området som aktivt bidrar til «eyes on the street», og i den sammenheng kommer BI-komplekset faktisk godt ut, da det medvirker til å etablere en egentlig bygate med butikker langs Sandakerveien. Komplexets skala innebærer at det er fare for at det «sprenger» skalaen i området og gjør det mindre attraktivt å bevege seg omkring til fots. Men selv om bygningen er større enn alle andre bygninger i området, gir den allikevel fotgjengere bedre muligheter ved å henvende seg til fortauet på de fire sidene, og glassgatene og butikkdelen gjør også komplekset langt mer tilgjengelig enn de fleste andre bygningene i

Nydalen. Denne imøtekommetheten er likevel i noen grad kompromittert av at passasjene gjennom komplekset vanskeliggjøres av nedskendte nivåer som gir adgang til auditoriene. De glassoverdekkede «gatene» er på mange måter utformet som en del av et offentlig byrom, med butikker, kiosk og benker. Problemet er bare at dørene stenger kl. 21.30 – dette er et privat areal, hvor det gjelder andre regler enn i byrommet omkring, og det er helt sikkert ikke alle typer besøkende eller aktiviteter som aksepteres i dette rommet.

Bi-kompleksets sammensatte og bymessige indre romlighet er en kvalitet, og de fleste fellesarealer er attraktive og opplevelsesrike. Den urbane organisasjonsformen gir bygningen et indre liv, som likevel dessverre er relativt innadvendt og dermed kan framstå som privatisering av det offentlige byrom. Bi's primære bidrag til Nydalen som et attraktivt byområde med vitalt folkeliv ligger derfor først og fremst i det store antall mennesker som besøker bygningen hver dag. Utten et tilstrekkelig antall besøkende, uansett formål og destinasjon, vil byrommene i Nydalen nemlig aldri komme til å framstå som befolkede og attraktive.

PETER HEMMERSAM ER INSTITUTELEDER VED INSTITUTT FOR URBANISME OG LANDSKAP, ARKITEKTUR- OG DESIGNHØGSKOLEN I OSLO

Oversatt fra dansk av Åse Westberg.

1. Jacobs, Jane (1961): *The Death and Life of Great American Cities*. Random House, New York.

A BIG BOX IN NYDALEN

Commentary by Peter Hemmersam

The new BI campus is crucial to the urban success of the Nydalen regeneration area, writes Peter Hemmersam in this appraisal of the BI complex. The regeneration of this former industrial area has left behind a number of large office- and light industrial buildings, partly new, partly converted.

The four blocks of the BI complex are connected by a cruciform "street". Hemmersam analyses the movements around these streets, and concludes that whilst it is successful in creating a mix of activities within the school, it does not play the role in the larger urban structure that its historical references, the galleries and arcades of Paris or London, might suggest. The BI "streets" do not offer any shortcuts through the city, and the shops on the ground floor cater largely to the students. The building remains introvert and essentially private, its main contribution to urban life being the sheer number of people that pass to and from it every day.

Stav skole, Skedsmo

STAV SKOLE

Stav skole ble oppført i 1965 som en av de første nye ungdomsskolene i landet etter innføringen av 9-årig grunnskole. Behovet for økt klasseromskapasitet på kort tid var stor, og to tilsvarende skoler, Skedsmovollen og Kjellervolla, ble bygget samtidig. Prefabrikerte elementer i tre fordelt på to fløyer, dels på ringmur og dels på søyler med flatt, pappledd tak, var raskt og effektivt som byggemåte. Samtidig var det ikke tvil om at bygningene var provisoriske, og det var antydning av levetid begrenset til 15 - 20 år for de tre relativt like skolebygningene.

Etter mer enn 35 års driftstid var disse bygningene nedslitte. Når teknisk og pedagogisk bruksverdi av en skolebygning ikke tilfredsstiller dagens krav, og det fysiske og estetiske arbeidsmiljøet for elever og personale ikke har den kvalitet det bør ha i et miljø for positiv utvikling og læring, var konsekvensen for Skedsmo kommune enten en svært kostbar rehabilitering eller avvikling og riving. De gamle skolebyggenes "tekniske anlegg" var i hovedsak elektriske panelovner som ga svært høye energikostnader. Mulighet for å tilpasse anlegg for luftutskifting etter dagens forskrifter var begrenset. En samlet vurdering tilsa derfor at rehabilitering ble vurdert som uaktuelt. Etter oppføring av nybygg for de to andre skolene, var det Stav skoles tur i Skedsmo kommunes budsjett i 2002.

Kommunestyrets vedtak innebar en helt ny skole på Stav med undervisningsarealer for 450 elever. I nye arealer skulle også inngå en samlingsal og en helt ny helsestasjon ut fra kommunestyrets intensjon om å knytte nærmiljøfunksjoner til nye skolebygg. Som grunnlag for arkitekt-konkurransen inngikk også plan om helhetlig organisering av uteanlegget, herunder lokalisering av et kirkebygg i tomteområdet.

I planleggingsfasen ble det også energiøkonomisering og driftskostnader vektlagt. Anlegg for oppvarming og luftutskifting ble planlagt basert på varmepumpe fra grunnen og et behovstyrt, fullautomatisert ventilasjonsanlegg. Slipt betong i trafikkarealer m.m. ble også vektlagt.

Med dette som "bakteppe" inviterte Skedsmo kommune til en begrenset arkitektkonkurranse om utviklingen av Stav Skole. Konkurransen resulterte i at HWR arkitekter AS ble engasjert til gjennomføringen av prosjektet. Prosjektet ble besluttet gjennomført som en totalentreprise.

Tomten er en del av et særpreget ravinelandskap med åpne flate partier på to nivåer og tett bevokste raviner mellom de flate partiene. Skolens plassering i landskapet søker å utvikle tomtens særtrekk ved at bygningen legges i grensen mellom slette og ravine, og henvender seg med en åpen aktiv side mot sletten og en innadvendt side mot ravinen og skogen.

EN HELT NY SKOLE

I ca to år forut for endelig vedtak om nybygging arbeidet personalet på Stav skole med et prosjekt knyttet til utviklingsarbeidet "Stav i spranget". Arbeidet ble støttet av Skedsmo kommunes undervisningssektor. Ut fra dette arbeidet hadde skolens pedagogiske personale og ledelse allerede i 2001 en plan om organisering av den nye skolen med undervisningsmåter og arenaer for læring som skulle vise seg å være i samsvar med senere ny læreplan. Dokumentet "Romvisjon for Stav skole" anviste behov for nye typer romsoner og arealfunksjoner i stedet

for kjente størrelser som klasserom og grupperom inngikk som del av kommunens konkurransegrunnlag og prosjektdirektiv.

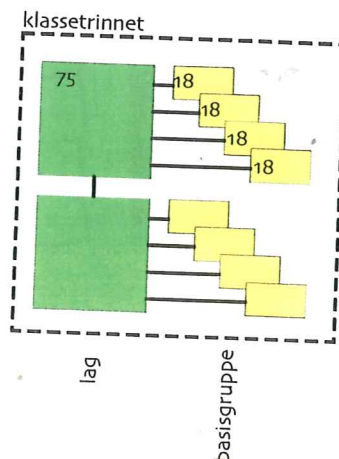
Programmet for Stav skole bygger på en ny organisering av både skoledagen og skolebygningen. Elevene organiseres i grupper med inntil 19 elever i hver. Dette er den minste organisatoriske enheten ved skolen og erstatter klassen, i tråd med endringer i opplæringslovens § 8,2 fra 26. juni 2003, dvs. at skolen da den ble overtatt fra entreprenøren 1. juli 2003 allerede hadde en pedagogiske organisering i tråd med endringene i Opplæringsloven.

Stav skole

450 elever 8-10

Undervisningsarealer / elevarealer

Samarbeidsrom	7 stk	60 m2
Auditorier	2 stk	60 m2
Basisgrupperom	24 stk	38 m2
Grupperom	6 stk	15 m2
Arbeidsrom lærere	6 stk	15 m2
Garderobes, toaletter		

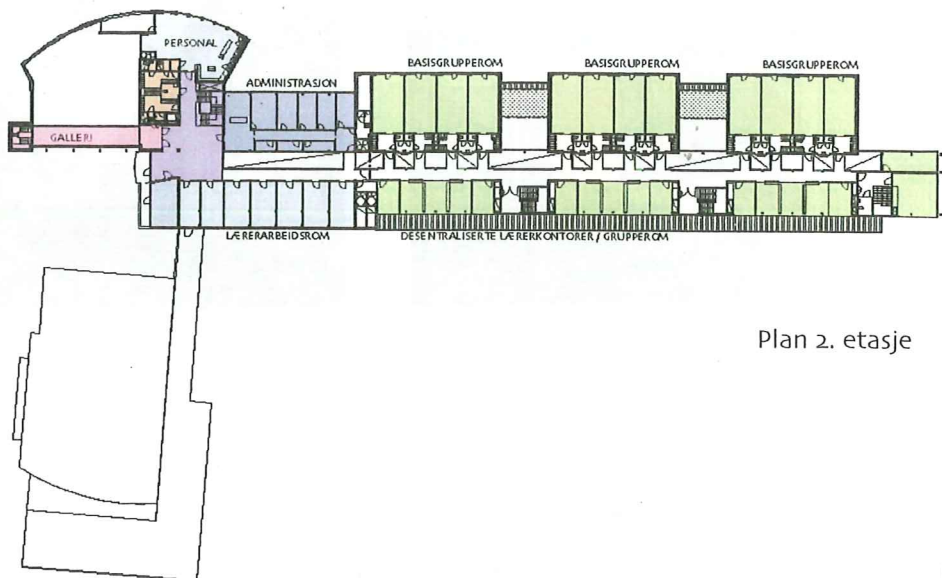

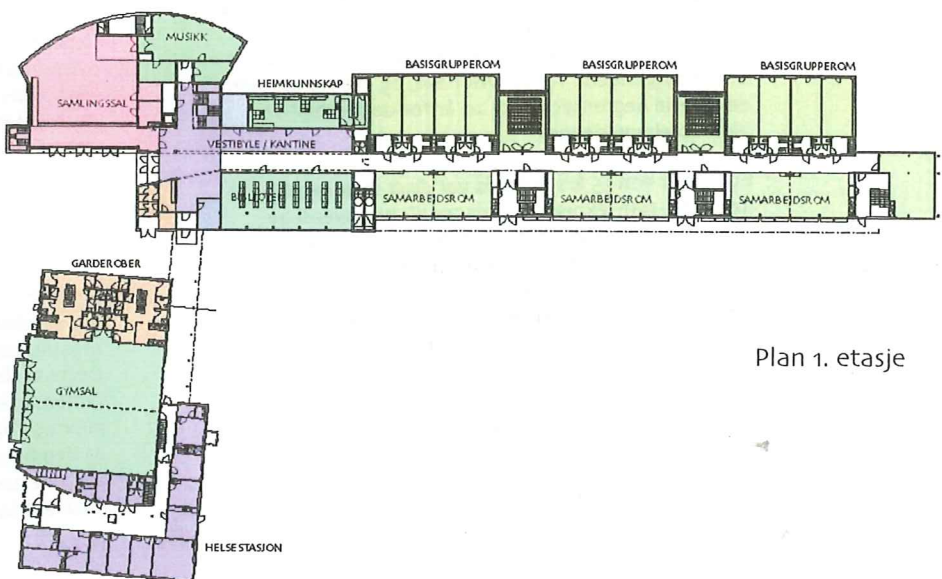
Juleball 2003, langbord i fellesareal Halloween

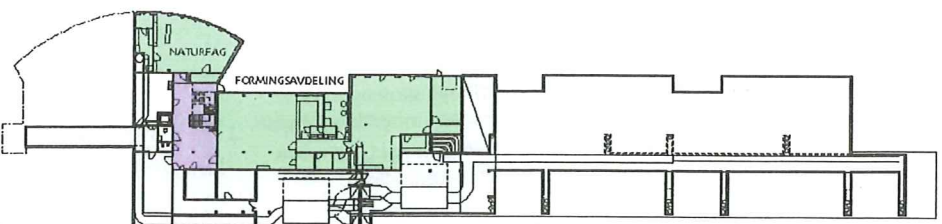
Juleball 2004 i gymsalen
Konsert i samlingsalen

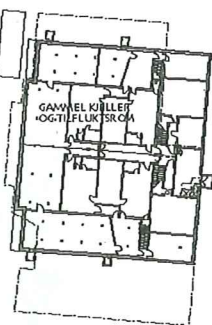
Plan 2. etasje

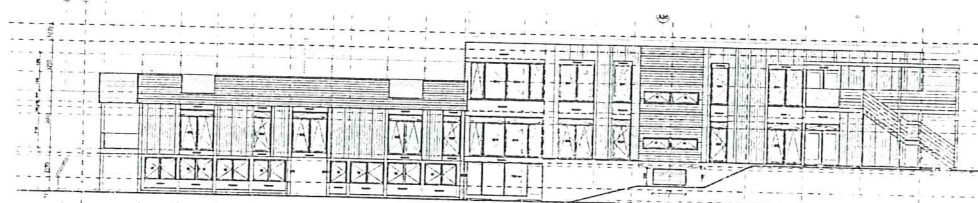
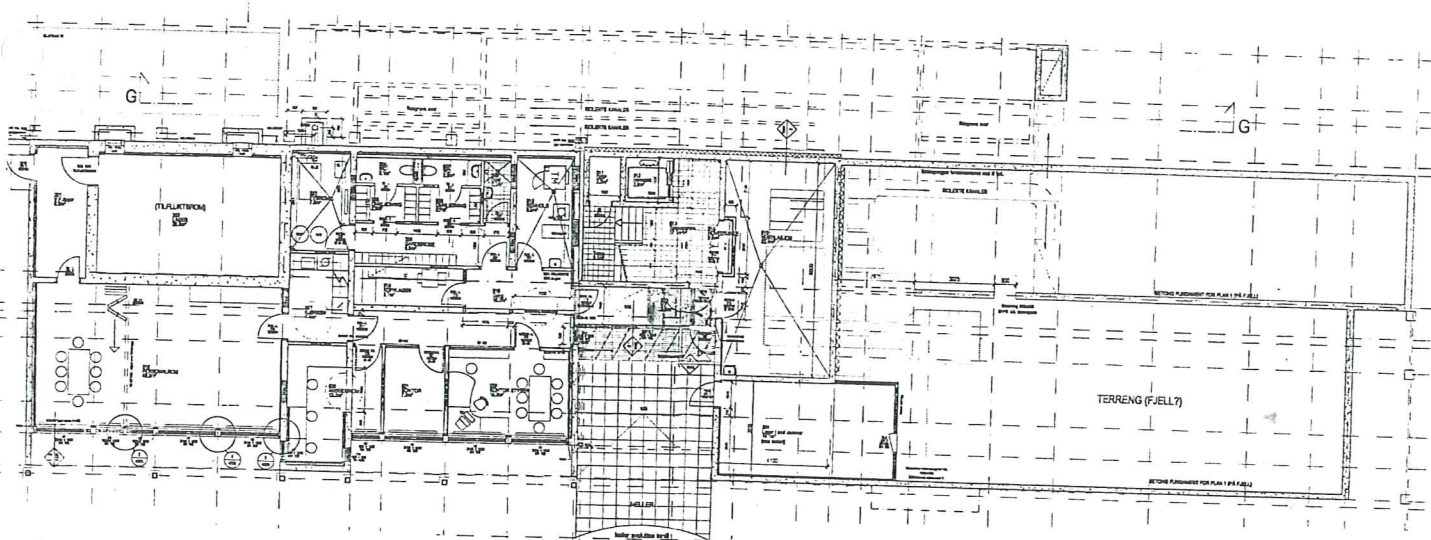
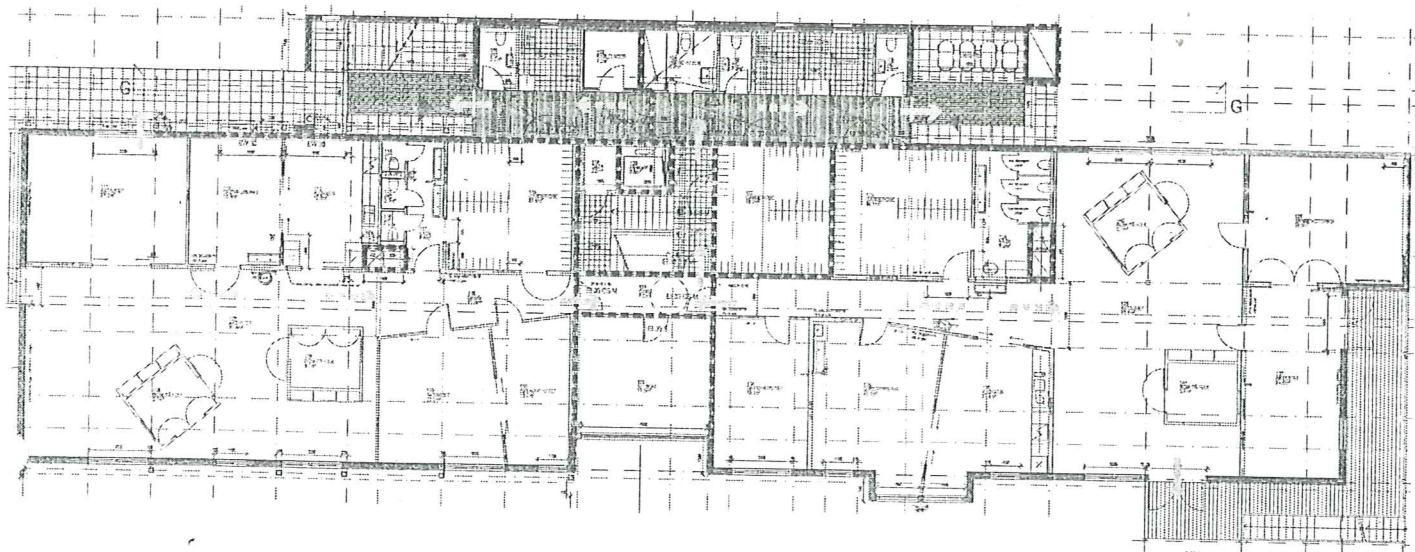
Plan 1. etasje

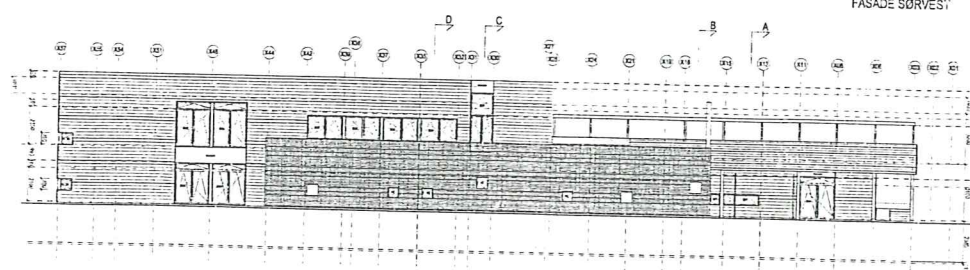
Plan underetasje

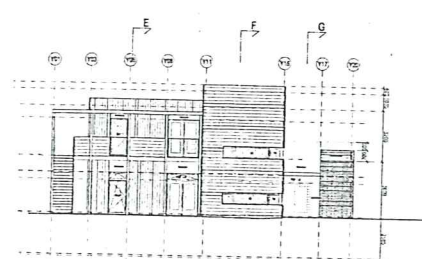
Kjeller barnehage, Skedsmo

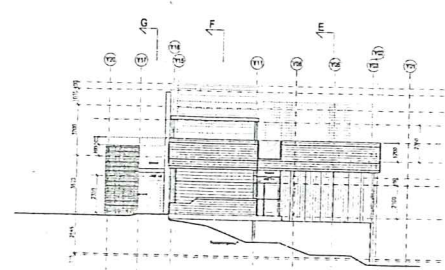
FASADE SØRVEST

FASADE NORDØST

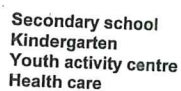
FASADE SØR

FASADE NØR

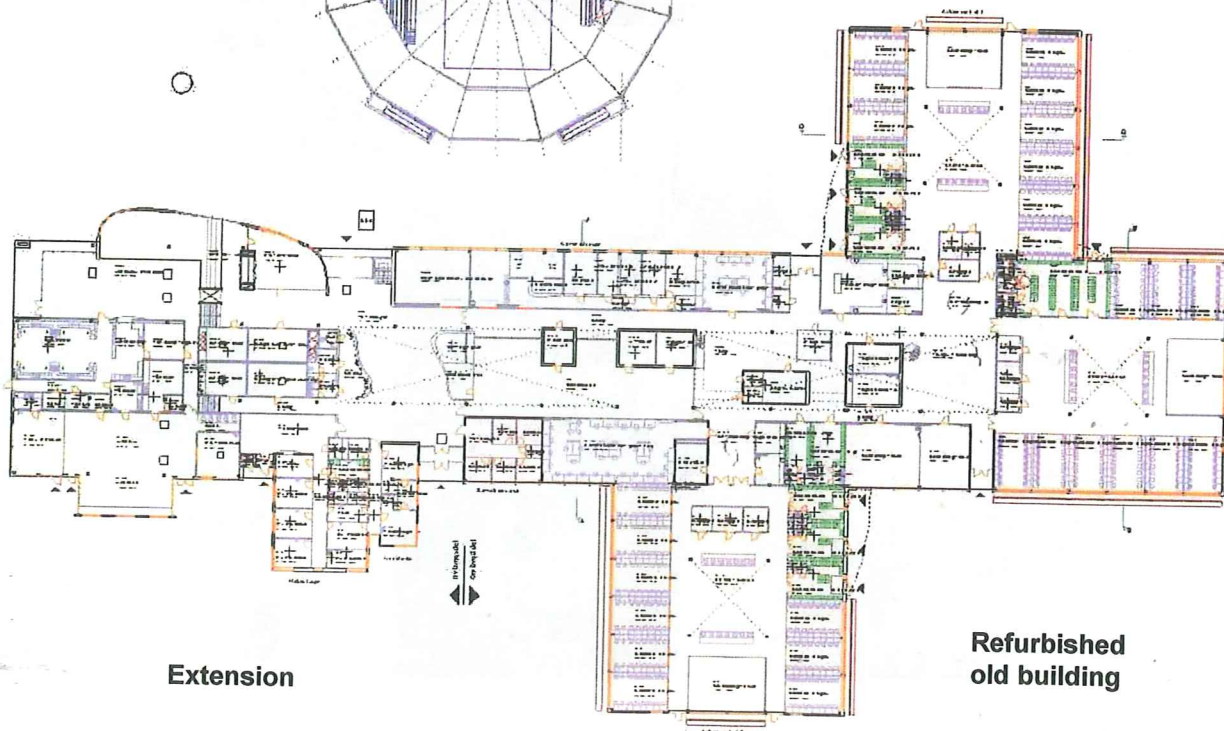
Borgen Secondary School is to be renewed.

According to plans the buildings will be ready for use in the autumn of 2003, with 4.000 m² in renovated areas and 2.000 m² in new constructions. The number of pupils is 450 - 500.

**Dental services
and rooms for
private organisations.**

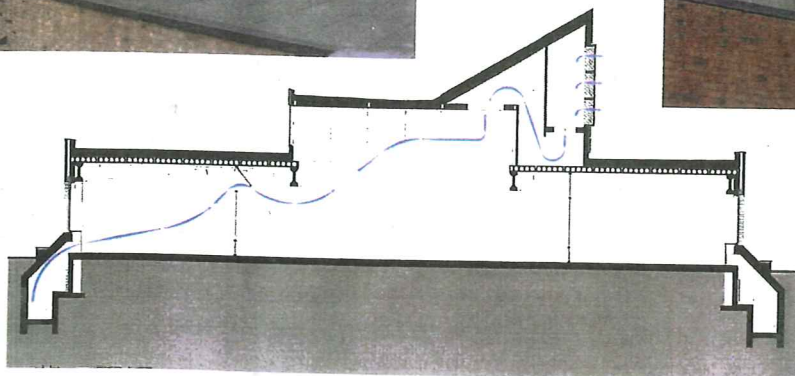
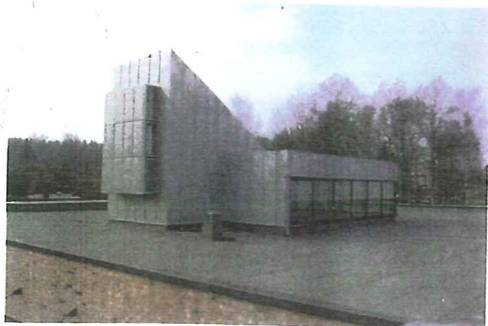
also: church and sports facilities

Extension

Refurbished old building

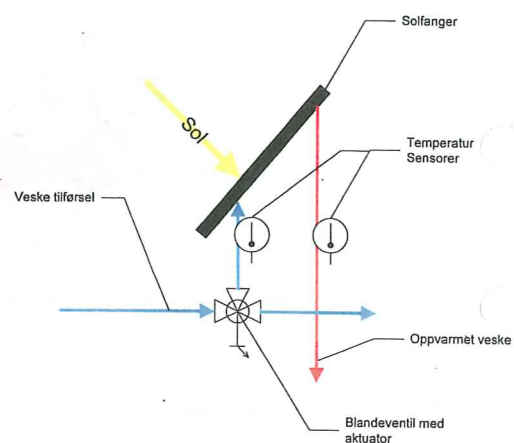
Natural/hybrid ventilation

Solar collector

•Automatic utilization of energy in collector

•Low cost

Large skylights provide daylight in central areas of the building

